

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Diplomová práce

Bc. Dana Vlasáková

Míra zacyklení procesu domácího násilí z pohledu empirického výzkumu

Domestic violence as a cycle and process in empirical research

Praha 2016

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc.

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Doc. PhDr. Jiřímu Buriánkovi, CSc. za vedení práce a za jeho cenné rady a užitečné připomínky.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 29. července 2016

.....
Dana Vlasáková

Klíčová slova (česky)

násilí; násilí v partnerských vztazích; domácí násilí; cykly; cyklus domácího násilí; výzkum;
Násilí v partnerských vztazích: výzkum navazující na IVAWS 2003

Klíčová slova (anglicky):

violence; violence in partner relationships; domestic violence; cycles; cycle of domestic violence; research; Intimate Partner Violence: Follow-up Research to IVAWS 2003

Abstrakt (česky)

Diplomová práce se zabývá problematikou domácího násilí z pohledu empirického výzkumu. Nejprve se věnuje definičnímu vymezení pojmu domácí násilí se všemi jeho druhy a formami. Poté představuje možnou typologii domácího násilí provedenou na základě frekvence, krutosti, účelu a následků násilných incidentů a identifikuje nejzávažnější typ domácího násilí označovaný jako intimní terorismus. Ten je charakteristický cyklicky se opakujícími etapami násilných ataků partnera a stupňováním frekvence a intenzity těchto útoků. Násilné chování je v tomto případě vedeno motivací ovládat, kontrolovat a zastrašit partnera. Dále přináší přehled rizikových faktorů a klíčových sociologických teorií pokoušejících se vysvětlit vznik a rozvoj domácího násilí, počínaje teorií sociálního učení, přes teorii situační, teorii zdrojů, teorii sociální směny, sociobiologickou teorii, až po feministické teorie, jež jsou uplatněny při následné interpretaci výsledků analýzy dat.

Před samotnou analýzou dat diplomová práce popisuje zdroje dat a představuje hlavní momenty výzkumu domácího násilí jak ve světě, tak i u nás. Potom identifikuje skupinu žen zažívající intimní terorismus ze strany svého partnera. Nakonec provádí analýzu korelátů vzniku intimního terorismu v partnerském vztahu a následně pak hlubší analýzu rizikových faktorů vzniku domácího násilí a přechodu z jeho lehčího typu na typ nejzávažnější, tzn. intimní terorismus. To vše za pomoci logistických regresních modelů použitých na datovém souboru z výzkumu *Násilí v partnerských vztazích: výzkum navazující na IVAWS 2003*, umožňujících tak kvantifikovat vliv sledovaných proměnných na riziko ženy stát se obětí domácího násilí obecně a specificky pak intimního terorismu jako jeho nejzávažnějšího typu.

Abstract (in English):

Dissertation deals with the problematics of domestic violence from the perspective of empirical research. First, it discusses the definition of domestic violence with all its types and forms. Then it introduces possible typology of domestic violence conducted based on the frequency, cruelty, purpose and consequences of violent incidents and it identifies the most serious type of domestic violence known as intimate terrorism. It is characterized by cyclically repeating phases of partner's violent attacks and gradation of frequency and intensity of these attacks. Violent behavior is in this case guided by the motivation to dominate, control and intimidate the other partner. Next, it brings overview of risk factors and main sociological theories trying to explain the initiation and progress of domestic violence, starting from the Social Learning Theory, through the Social Situational/Stress and Coping Theory, Resource Theory, Exchange Theory, Sociobiological Theory, all the way to the Feminist Theories applied in subsequent interpretation of the results of the data analysis.

Before the data analysis itself the dissertation describes the sources of the data and it introduces main moments of the research of domestic violence both in the world and in our country. Then it identifies a group of women experiencing intimate terrorism from their partner. Finally, it performs an analysis of correlates of the initiation of intimate terrorism in a relationship followed by a deeper analysis of risk factors of the initiation of domestic violence and of a transition from a lighter type to a more serious one, ie. intimate terrorism. All that with a help of logistic regression models used in the data files from the research *Intimate Partner Violence: Follow-up Research to IVAWS 2003*, enabling to quantify the influence of the observed variables on the risk of a woman to become a victim of domestic violence in general and then specifically of intimate terrorism as its most serious form.

OBSAH

1	ÚVOD	9
2	DEFINIČNÍ VYMEZENÍ POJMU DOMÁCÍ NÁSILÍ	11
2.1	FORMY A DRUHY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	13
2.2	TYPOLOGIE DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	16
2.3	SPECIFICKÉ ZNAKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	17
2.3.1	<i>Cyklus domácího násilí</i>	18
3	RIZIKOVÉ FAKTORY VZNIKU DOMÁCÍHO NÁSILÍ	20
3.1	SOCIÁLNÍ A DEMOGRAFICKÉ RIZIKOVÉ FAKTORY.....	20
3.2	SITUAČNÍ RIZIKOVÉ FAKTORY A FAKTORY PROSTŘEDÍ	21
4	TEORETICKÉ MODELY ZKOUMAJÍCÍ VZNIK A ROZVOJ DOMÁCÍHO NÁSILÍ	24
4.1	VYBRANÉ SOCIOLOGICKÉ TEORIE VYSVĚTLUJÍCÍ VZNIK A ROZVOJ DOMÁCÍHO NÁSILÍ	26
4.1.1	<i>Teorie sociálního učení (Social Learning Theory)</i>	26
4.1.2	<i>Situační teorie (Social Situational/Stress and Coping Theory)</i>	27
4.1.3	<i>Teorie zdrojů (Resource Theory)</i>	27
4.1.4	<i>Teorie sociální směny (Exchange Theory)</i>	27
4.1.5	<i>Sociobiologická teorie (Sociobiological Theory)</i>	28
4.1.6	<i>Feministické teorie (Feminist theory)</i>	29
5	MĚŘENÍ A VÝZKUM DOMÁCÍHO NÁSILÍ	30
5.1	MĚŘENÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	30
5.2	VÝZKUM DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	31
5.2.1	<i>Výzkum IVAWS</i>	32
5.2.2	<i>Výzkum domácího násilí v ČR</i>	33
6	NÁSILÍ V PARTNERSKÝCH VZTAZÍCH: VÝZKUM NAVAZUJÍCÍ NA IVAWS 2003 A JEHO ANALÝZA	35

6.1	CÍLE A METODOLOGIE VÝZKUMU	35
6.2	STANOVENÍ CÍLŮ A HYPOTÉZ PRO ANALÝZU DATOVÉHO SOUBORU Z VÝZKUMU NÁSILÍ V PARTNERSKÝCH VZTAZÍCH: VÝZKUM NAVAZUJÍCÍ NA IVAWS 2003 ...	36
6.3	ANALÝZA DAT A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	37
6.3.1	<i>Nadefinování skupiny žen vystavené intimnímu terorismu</i>	38
6.3.2	<i>Vznik intimního terorismu v souvislosti s charakteristikami respondentky</i>	40
6.3.3	<i>Vznik intimního terorismu v souvislosti s charakteristikami partnerů</i>	48
6.3.4	<i>Hlubší analýza za pomoci logistických regresních modelů</i>	51
6.4	SHRnutí VÝSLEDKŮ ANALÝZY DATOVÉHO SOUBORU	62
7	ZÁVĚR	64
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	66
9	SEZNAM OBRÁZKŮ:	68
	PŘÍLOHA 1.....	I
	PŘÍLOHA 2.....	II
	PŘÍLOHA 3.....	III
	PŘÍLOHA 4.....	V
	PŘÍLOHA 5.....	X
	PŘÍLOHA 6: LOGISTICKÁ REGRESE (PRVNÍ MODEL).....	XII
	PŘÍLOHA 7: LOGISTICKÁ REGRESE (DRUHÝ MODEL).....	XIV
	PŘÍLOHA 8: LOGISTICKÁ REGRESE (TŘETÍ MODEL)	XVI
	PŘÍLOHA 9: LOGISTICKÁ REGRESE (ČTVRTÝ MODEL)	XVIII

1 Úvod

Domácí násilí je problémem objevujícím se v průřezu celé společnosti, tedy ve všech společenských vrstvách, formách rodiny a vzdělanostních i věkových skupinách. Díky jeho relativně vysoké míře výskytu vzbuzuje v současnosti zájem nejen odborníků, ale i médií a široké veřejnosti. Přestává se na něj nahlížet jen jako na okrajový sociálně patologický jev zasluhující si pozornost jen sociálních a psychologických vědců, ale stává se z něj problém dotýkající se všech a dostávající se tak do veřejného povědomí.

Domácí násilí je komplexní jev, který nabývá různých podob. Vyskytuje se ve formě fyzického násilí, psychického násilí, sexuálního násilí, sociálního násilí a ekonomického násilí. Zvláštní kategorií je pak ex-partner stalking, neboli pronásledování bývalým partnerem. Na základě frekvence, krutosti, účelu a následků násilí lze rozlišit čtyři typy domácího násilí. Tím nejzávažnějším a „pravým“ domácím násilím je pak *intimní terorismus* vyznačující se opakovaností, dlouhodobostí, stupňováním frekvence a intenzity násilných incidentů, trvalou a neměnnou diferenciací role násilné a ohrožené osoby, kdy násilná osoba disponuje výraznou mocenskou převahou, a neveřejností.

První výzkumy zaměřené na fenomén násilí v rodině se v České republice objevily na konci 90. let. Zaměřovaly se na četnost výskytu základních forem domácího násilí a jejich kombinaci. V současné době ovšem takovéto základní výzkumy nestačí a objevuje se potřeba přesnějšího a jemnějšího popisu podob domácího násilí. Objevuje se snaha postihnout jeho celistvé vzorce a přihlíží se tak nejen k popisu forem, ale i k četnosti, intenzitě, závažnosti a vývoji jednotlivých násilných útoků.

I přestože jsou současné výzkumy domácího násilí komplexnější a propracovanější než ve svých počátcích, je otázkou, nakolik jsou schopné zachytit cykličnost a tím i nejzávažnější typ domácího násilí tzn. intimní terorismus. Cílem diplomové práce je proto nalézt v datovém souboru skupinu žen, které jsou ze strany svého partnera vystaveny opakujícím se incidentům a kombinací různých forem násilí a taktik kontroly, s cílem uplatnit moc a udržet nebo upevnit si dominanci či autoritu a následnou analýzou pak zjistit, zda je empirický výzkum schopen tyto informace získat a odhalit tak respondentky vystavené právě intimnímu terorismu. Dále se diplomová práce zabývá korelátory viktimizace žen v partnerských vztazích a rizikovými faktory zvyšujícími šance ženy stát se obětí domácího násilí. Nakonec se snaží nalézt možné příčiny posunu od lehčího typu domácího násilí k tomu nejzávažnějšímu.

V této souvislosti diplomová práce nejprve podá definiční vymezení pojmu domácí násilí se všemi jeho druhy, formami, typy i specifickými znaky. Poté se bude věnovat rizikovým faktorům a teoretickým východiskům vzniku a rozvoje domácího násilí, jež budou dále uplatněna při interpretaci analýzy dat. Před samotnou analýzou datového souboru z výzkumu *Násilí v partnerských vztazích: výzkum navazující na IVAWS 2003*, budou zmíněny nejdůležitější výzkumy ve světě i v České republice se zaměřením právě na IVAWS 2003.

2 Definiční vymezení pojmu domácí násilí

Domácí násilí je celospolečenským fenoménem. Protože se jedná o velmi složitý a komplexní jev a terminologie v celé jeho oblasti je značně nejednotná, je i jeho definování dosti problematické a vždy záleží na konkrétním autorovi a jeho pojetí.

Problém vyvstává již při definování pojmu *násilí* (ang. *violence*), případně často užívaného synonyma *týrání/zneužívání* (angl. *abuse*). Obvykle je přijímané široké definiční vymezení, podle něž je násilí „*jakýkoliv čin, který poškozuje oběť*“ (Gelles, 2000, s. 178). Tato široká definice násilí v sobě zahrnuje nejen násilí fyzické, ale i psychické, sexuální a ekonomické. Konkrétně jde například o fyzické útoky, vyhrožování fyzickým útokem, psychická nebo emocionální agrese a zneužívání, sexuální napadení nebo vyhrožování sexuálním napadením a v případě dětí zanedbáváním péče. Avšak násilí může být chápáno i v užším definičním vymezení, a to pouze jako násilí fyzické (Gelles, 2000).

Stejný problém se objevuje i při snaze definovat domácí násilí, neboť neexistuje jednotný konsensus, jak úzká či široká by jeho definice měla být. Tato skutečnost je ovlivněna převážně perspektivou, ze které je oblast zkoumána. Vědecká či výzkumná perspektiva se obvykle snaží nalézt jasnou nominální definici, která je ukotvena v teorii a může být reliabilně a validně operacionalizována. Toto hledisko pak často vede k užšímu vymezení násilí, protože na násilí je tu pohlíženo jako na chování konceptuálně odlišné od ostatních metod způsobujících škodu nebo bolest jinému jedinci. Humanistický pohled se zaměřuje na širší přístup k definici domácího násilí, která v sobě zahrnuje veškeré škody, jež může jedinec vystavovaný násilí utrpět. Takovéto poškozování je zde pak definováno jako „*jakýkoliv akt, který jinému člověku brání v rozvoji jeho osobnosti a potenciálu*“ (Gelles, 2000, s. 179). Politická či právní dimenze využívá k definování domácího násilí právní terminologii nebo terminologii vyhovující politickým cílům. A feministická definice mluví spíše o „násilí na ženách“, než o manželském násilí, domácím násilí nebo násilí v rodině. Jedná se dle ní o mužský nátlak, vyvíjený na ženy v patriarchální společnosti, který může nabývat podoby jak fyzické, tak psychologické či sexuální.

Pro definování domácího násilí je vedle vymezení toho, jaké činy považujeme za násilné, nutné rozhodnout i jakých vztahů se definice týká. Nejširší pohled používá sousloví *domácí násilí* (angl. *domestic violence*) a *násilí v rodině* (angl. *family violence*), které nezahrnují jen násilí mezi manžely, ale také násilí vůči dětem, násilí vůči rodičům či starším členům rodiny, násilí mezi sourozenci nebo násilí na domácích mazlíčcích (Buriánek &

Podaná, 2006; Čírtková, 2008; Chalk & King, 1998; Kotková, 2014; Ševčík & Špatenková, 2011). Avšak v tomto případě nastávají nejasnosti v definici pojmu *rodina*. Například Český statistický úřad definuje pro účely „Sčítání lidu, domů a bytů“ rodinnou domácnost třemi základními kritérii, a to společným bydlením, společným hospodařením a příbuzenskými vztahy. Rodinné domácnosti jsou pak dle „Sčítání lidu, domů a bytů“ „*vytvářeny na základě příbuzenských vztahů v rámci jedné hospodařící domácnosti*“ (Sčítání lidu, domů a bytů, 2011). Takovéto úzké pojetí je ale dosti limitující, neboť do zkoumání nezahrnuje páry, které spolu nežijí ve společné domácnosti, jimiž jsou např. nesezdané páry, které spolu zatím jen „chodí“ nebo již rozvedení manželé (Pikálková, 2004). Proto se pojmy domácí násilí či násilí v rodině nahrazuje označením *partnerské násilí* (angl. *partner violence*), případně *násilí v intimním vztahu* (angl. *intimate partner violence*), které se zaměřuje na vztah mezi intimními partnery a zahrnuje v sobě i nesezdaná soužití a homosexuální páry (Buriánek & Podaná, 2006; Čírtková, 2008; Kotková, 2014; Pikálková, 2004; Ševčík & Špatenková, 2011).

I přes popsané obtíže existují definice uznávané většinou odbornou i laickou veřejností. Mezi jednu z prvních takových definic násilí v partnerském vztahu, která je mezinárodně uznávanou, patří definice od Deklarace Spojených národů z roku 1993¹: „*Násilí je jakýkoli akt, který má za následek fyzické, sexuální či psychické ublížení či utrpení, včetně vyhrožování tímto aktem, nátlaku či potlačování svobody jednotlivce, ať již se tak děje ve veřejném nebo soukromém životě*“ (in Pikálková, 2015). Tato definice je zaměřena konkrétně na násilí na ženách.

Nejvíce rozšířenou definicí partnerského násilí, ale i násilí v rodině, jehož je partnerské násilí součástí, se pak stala definice formulovaná *The National Academy Sciences* v rámci „Assessing Family Violence Interventions“ v roce 1998²: „*Násilí v rodině zahrnuje násilí vůči dětem a násilí mezi dospělými, které vzniká mezi členy rodiny nebo dospělými osobami žijícími v intimním partnerském svazku. ... V případě dospělých takové násilí zahrnuje akty fyzického či psychického ublížení nebo ty, jež vyhrožují způsobením fyzického ublížení. Násilí mezi partnery může zahrnovat sexuální násilí či útoky, fyzické ublížení, vyhrožování ublížením či zabitím, zabraňování vykonávání běžných činností svobodného člověka a odepírání finančních prostředků*“ (in Pikálková, 2004). Jedná se tedy o definici pohlížející na domácí násilí v širším slova smyslu. Z čehož vyplývá, že se jde o násilné chování mezi partnery (ať již sezdanými či nesezdanými, heterosexuálními či

---

¹ The 1993 United Nations Declaration on the Eliminations of Violence Against Women.

² National Research Council (1998).

homosexuálními), mezi dětmi a rodiči (tzv. generační násilí) nebo mezi vnoučaty a prarodiči (tzv. transgenerační násilí). Oběťmi domácího násilí v tomto případě nejsou jen ženy, ale také muži, děti nebo senioři.

2.1 Formy a druhy domácího násilí

V souvislosti s definičním vymezením domácího násilí se nesmí opomenout uvést jeho formy a druhy, jež poslouží k hlubšímu proniknutí do dané problematiky. Tyto dva pojmy bývají často zaměňovány. To samé, co jeden autor nazývá formou domácího násilí, jiný považuje za jeho druh. Např. Voňková se Spoustovou (2008) za druhy domácího násilí považují *fyzické, psychické, sexuální a ekonomické násilné jednání*, zatímco za formy domácího násilí považují *sociální izolaci, zastrasování, vyčerpávání, citové týrání, ekonomické týrání, vydírání a zneužívání práv muže*.

I přesto se zpravidla za druh domácího násilí označuje to, mezi jakými skupinami lidí k násilí dochází. Tyto skupiny jsou obvykle vymezené pohlavím a příbuzenskými vztahy. Mezi druhy domácího násilí se tedy zahrnuje násilí mužů vůči ženám, žen vůči mužům, rodičů vůči dětem, dětí vůči rodičům, ale rovněž násilí prarodičů vůči vnoučatům, či vnoučat vůči prarodičům a někdy bývá zmiňováno i násilí v homosexuálních vztazích (Macková, 2009).

Formami domácího násilí se pak rozumí „*konkrétní podoby násilí, které násilná osoba preferovala*“ (Čírtková, 2008, s. 10). Nejčastěji se dělí na *fyzické násilí, psychické násilí, sociální násilí, sexuální násilí a ekonomické násilí*. V poslední době se začíná jako o formě domácího násilí uvažovat i o *ex-partner stalkingu*, tj. o nebezpečném pronásledování bývalým partnerem.

Fyzické násilí znamená použití fyzické síly, nebo jen její hrozby, a to s cílem druhé osobě ublížit, přivodit jí bolest, poškodit ji nebo ji zastrasit. Namířeno může být jak přímo proti ohrožené osobě, tak i proti jejím blízkým, domácím mazlíčkům či jejím oblíbeným věcem. Objevuje se například v podobě fackování, bití (rukou či předměty), udeření pěstí, mlácení o zem či o zeď, kopání, kousání, strkání, škrcení, svazování, vytrhávání vlasů či ochlupení, pálení, ohrožování střelnou či bodnou zbraní nebo také útoku ohrožujícím život oběti. Může jít ale i o rafinovanější činy, jakými jsou např. bezohledné chování za volantem, odpírání jídla či spánku, znemožnění lékařského ošetření, zanechání na nebezpečném místě nebo opuštění v nelehké situaci (Ševčík & Špatenková, 2011).

Psychické násilí, někdy nazývané i jako emocionální násilí, je vyvolávání duševní úzkosti, utrpení nebo bolesti, jež má velmi vážné dopady na sebeúctu, sebedůvěru, sebepojetí

a sebevědomí týrané osoby (Ševčík & Špatenková, 2011). Jde o nejčastější formu domácího násilí, doprovázející jeho další formy, která je však velmi těžko rozpoznatelná a postižitelná (Kotková, 2014). Proto bývá někdy toto násilí označováno též jako násilí neviditelné (Čírtková, 2008). Může nabývat jak verbální (např. ponižování, zesměšňování, zastrašování, urážení, hanlivé oslovování, slovní napadání, různé zákazy, vyhrožování, citové vydírání, soustavná kontrola, bezdůvodné podezírání, omezování svobodné vůle, zpochybňování psychického stavu oběti apod.), tak i neverbální podoby (např. ničení oblíbených věcí) (Ševčík & Špatenková, 2011).

Sociální násilí má za cíl ohroženou osobu sociálně izolovat, zabránit jí setkávat se s jinými lidmi, včetně přátel a rodiny a získat nad ní naprostou moc a kontrolu. Násilná osoba sleduje každý krok oběti, chce vědět co dělá, s kým a kam jde, poté jí uděluje příkazy, zákazy a vyhrožuje. Sociální násilí zahrnuje rovněž využívání dětí nebo jiných osob jako prostředku nátlaku na oběť. Ta se postupem času sama začne stahovat ze sociálních kontaktů, aby předešla pochybnostem přátel a příbuzných nebo nemusela čelit konfliktním situacím s partnerem (Ševčík & Špatenková, 2011).

Sexuální násilí označuje jakýkoli nedobrovolný sexuální kontakt nebo situaci, kdy je oběť nucena účastnit se pro ni ponižujících, nežádoucích nebo nebezpečných sexuálních aktivit. Spíše než o uspokojení sexuálního pudu agresora se mnohdy jedná o pokoření, ponižení a podrobení si druhé osoby (Ševčík & Špatenková, 2011). Sexuálním násilím je např. znásilnění, sexuální napadení, nucení ke sledování pornografie či používání sexuálních pomůcek (Kotková, 2014), ale i vynucený sexuální styk mezi manželi (Ševčík & Špatenková, 2011).

Ekonomickým násilím omezuje násilná osoba oběti přístup k penězům, brání jí chodit do práce, a tím ji na sobě udržuje ekonomicky závislou. Dále se projevuje neposkytováním prostředků na společnou domácnost a děti, absolutní kontrolou všech příjmů a výdajů ohroženého partnera, zatajováním informací o finanční situaci pachatele i rodiny, zneužíváním věcí druhé osoby apod. (Ševčík & Špatenková, 2011).

Stalking je „*úmyslné, zlovolné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které snižuje kvalitu života a ohrožuje její bezpečnost*“ (Čírtková, 2008, s. 53). V případě ex-partner stalkingu je pronásledovatelem bývalý partner oběti, který je na ni obsesivně fixován a nedokáže se smířit s jejím odchodem. Násilí po ukončení vztahu probíhá formou opakovaného nežádoucího či nebezpečného pronásledování, obtěžování, vyhrožování, stále se opakujícími telefonáty, SMS zprávami či e-maily, vyčkávání před domem i zaměstnáním

ohrožené osoby, zasíláním nechtěných dárků atd., obvykle s cílem vyvolat v oběti pocit strachu a ztráty soukromí (Ševčík & Špatenková, 2011).

Další možné rozdělení forem domácího násilí představuje Linková (2004, s. 24). Ta rozlišuje *fyzické týrání* (kam řadí např. tělesné útoky, používání zbraní, životu nebezpečnou jízdu autem, ničení majetku, týrání domácích zvířat v přítomnosti členů rodiny, útok na děti, znemožňování vstupu do obydlí, odmítání spánku atd.), *sexuální zneužívání* (vynucený sex či sexuální ponižování, ubližování při sexuálním aktu, útok na genitálie, vynucený sexuální styk bez ochrany proti početí či pohlavním chorobám, nucení oběti k sexuálním aktům proti její vůli – např. kopírování scén z pornofilmů apod.), *slovní útoky* (neustálé ponižování a zneužívání v soukromí či na veřejnosti, které se většinou soustředí na inteligenci, sexualitu, tělesný vzhled či rodičovské nebo manželské schopnosti ženy), *emocionální týrání* (obviňování oběti ze všech problémů ve vztahu, neustálé srovnávání oběti s jinými s cílem podkopat její sebevědomí, občasná rozmrzelost, nezájem – např. týdny ticha atd.), *sociální týrání* (systematická izolace od rodiny a přátel za použití technik jakými jsou např. neustálé urážky členů rodiny a přátel, stěhování do míst, kde oběť nikoho nezná, zákazy či přímo fyzické bránění opuštění domu a scházení se s lidmi, tj. faktické uvěznění) a *ekonomickou kontrolu* (naprostá kontrola financí, neposkytnutí přístupu k bankovním účtům, poskytování pouze malého „kapesného“, použití celého výdělku ženy na náklady na domácnost).

Jednotlivé formy domácího násilí se v násilném vztahu obvykle objevují současně, což je zobrazeno v následujícím kole moci a kontroly (Obrázek 1). To napomáhá pochopit, jak zdánlivě nepropojené vzorce násilného chování fungují v rámci vztahu, jehož cílem je získat moc a kontrolu.

Obrázek 1 Kolo moci a kontroly (Linková, 2004)

2.2 Typologie domácího násilí

Je nutné si uvědomit, že když se v této práci hovoří o domácím násilí, nejedná se jen o konflikt, který se oběma partnerům „vymkne z ruky“, ale že je zde na mysli dlouhodobé vystavení jednoho partnera násilnému jednání ze strany partnera druhého, přičemž role oběti a agresora se nikdy nemění. Pro lepší pochopení vzorců násilného chování je vhodné představit možnou typologii domácího násilí a určit jeho nejzávažnější model, z něž v této práci vychází i následná analýza dat.

Michael Johnson a Kathleen Ferraro (2000) rozlišili na základě frekvence, krutosti, účelu a následků násilí čtyři typy (modely) domácího násilí. *Obyčejné párové násilí*³ (angl. *common couple violence*) není spojené s touhou po ovládnutí partnera, nemá tendence v čase eskalovat, obvykle nevede k žádným vážnějším zraněním a je ve většině případů oboustranné. Objevuje se ojedinele u jednoho nebo u obou partnerů v určitých specifických situacích. Je tedy vázáno spíše na konflikty a krizové momenty ve vztahu. Jde pravděpodobně o nejběžnější typ násilí v partnerském vztahu.

³ Český překlad pojmů převzat z Pikálková, Podaná & Buriánek (2015).

Vzájemné násilné ovládnutí (angl. *mutual violent control*) označuje případ, kdy jsou v intimním vztahu násilní oba partneři, kteří spolu navzájem soupeří o převzetí moci a kontroly nad svým protějškem. Johnson s Ferraro uvádí, že tento model chování není příliš častý a proto není ani dostatečně prozkoumaný.

Další podobou domácího násilí je *násilný odpor* (angl. *violent resistance*). Ten je páchan téměř výhradně ženami, a přestože se vede diskuze o genderové asymetrii partnerského násilí a objevilo se značné množství případů, kdy „týraná žena“ zabila svého trýznitele v sebeobraně, nebyl násilný odpor dosud podroben žádné podrobnější analýze.

Nejzávažnějším typem domácího násilí je *intimní terorismus* (angl. *intimate terrorism*), představující jakýsi „prototyp domácího násilí“. Někdy bývá označován jako to „pravé“ domácí násilí. Jedná se o dlouhodobé, chronické násilí v partnerském vztahu, s cílem uplatnit moc a udržet si nebo posílit kontrolu a dominanci nad druhým partnerem. Vztah partnerů je v tomto případě výrazně asymetrický a role oběti a násilníka jsou neměnné. Agresorem je vždy jen jeden z partnerů, téměř výhradně jím bývá muž, který využívá kombinací různých forem násilí. Násilné incidenty jsou zde časté, jejich frekvence v čase eskaluje a mnohdy vedou k závažným zraněním. Oběť takovéto násilí traumatizuje a vážně narušuje či dokonce poškozuje její psychiku. Jde o nejzávažnější typ domácího násilí a cílem této práce je nalézt v datovém souboru skupinu žen, jež je právě intimnímu terorismu vystavena.

2.3 Specifické znaky domácího násilí

Jak uvádí Čírtková (2002) pro domácí násilí, respektive pro jeho nejzávažnější typ, tzv. *intimní terorismus*, lze určit ještě další tři specifické znaky, jež vždy vykazuje.

Prvním znakem je jeho nevěřejnost. K násilí dochází v rámci partnerského vztahu zpravidla v soukromí za „zavřenými dveřmi“ (nejčastějším místem fyzického, sexuálního, ale i psychického napadání bývá společný byt partnerů), případně jinde v ústraní, kam nedosahuje veřejná kontrola. Tím je oběť v době ataků izolována od možnosti pomoci někoho zvenčí.

Intimní terorismus je specifický i motivací agresora. Násilí v intimním vztahu se vyznačuje zásadně odlišnými pohnutkami a posilovači, než je tomu u běžného kriminálního násilí. Nejedná se zde ani o instrumentální nebo typicky afektivní jednání⁴. Sám agresor na sebe nepohlíží jako na kriminálního a v domácím násilí neshledává nic špatného. Nemá pocit,

---

⁴ Tzn. jednání ve stavu silného emocionálního rozrušení.

že by páchal jakékoli nepravosti. Jeho motivací je uplatnění moci a získání či upevnění vlastní dominance ve vztahu.

Třetím a naprosto určujícím znakem domácího násilí je jeho dynamika. Samotnému útoku mnohdy předchází snaha násilné osoby izolovat svého partnera od sociálního okolí, omezováním nebo přímými zákazy styku se známými, přáteli a dokonce i s rodinou. Výpady proti partnerovi pak bývají zpočátku mírnější a ojedinělé, oběť je jimi zaskočená a má tendence partnera omlouvat. Postupem času se ale intenzita útoků zvyšuje a intervaly mezi nimi se zkracují, až zcela vymizí fáze projevů násilníkovi lítosti a zájmu o oběť. Jednotlivé fáze domácího násilí a jeho eskalaci popsala podrobněji Lenore Walker (2009) ve své *Cyklické teorii domácího násilí* (angl. *Cycle Theory of Violence*).

2.3.1 Cyklus domácího násilí

Walker (2009) uvádí, že domácí násilí má typický vzorec, tzv. cyklus domácího násilí, který se vždy skládá ze tří fází: 1) období vystupňování napětí, 2) samotný akt násilí (období týrání), a 3) období kajícího a odprošování oběti, případně svalování viny na ostatní. Tyto tři fáze se stále dokola opakují, a proto se v literatuře objevuje pojem *kruh domácího násilí*. Vhodnější je ovšem používat označení *spirála domácího násilí*, neboť násilí má gradující tendence, roste frekvence jednotlivých násilných incidentů a útoky se stávají brutálnější, krutější a rafinovanější.

Během první etapy dochází k hromadění napětí, stupňuje se podráždění agresora, ten je rozzlobený, jedná impulzivně, neustále druhého partnera zastrašuje, kritizuje, zesměšňuje a vyhrožuje mu. Oběť se snaží násilné osobě ve všem vyhovět, dělat to, co si myslí, že ji potěší, uklidnit ji, mírnit napětí a předejít tak konfliktu. Někdy se jí i na chvíli podaří konflikt odvrátit a může tak nabýt mylného dojmu, že svého násilného partnera dokáže zvládnout a kontrolovat, ale přes všechnu její snahu napětí dále eskaluje, až agresor vybuchne.

Ve druhé fázi pak dochází k samotnému násilnému aktu. Ten může nabývat různých podob od fyzického útoku, přes psychický nátlak, který má oběť ponižít a pokořit, až po sexuální zneužití. Oběť se snaží chránit před ranami, zakrývat si části obličeje i těla, ale je obvykle paralyzována strachem a zůstává bezmocná. Pokud při napadení dojde ke zranění, je tomu tak ve většině případů právě v této fázi. Je to také období, kdy se do celého problému zapojuje policie, pokud ji ovšem někdo zavolá. Oběť se časem může naučit rozpoznat chvíli, kdy k útoku dojde, což jí umožňuje minimalizovat zranění a bolest.

Třetí fáze je pak obdobím odprošování, omlouvání, usmiřování a případného svalování viny na okolí. V této etapě projevuje násilný partner nad svými činy lítost, kupuje oběti dárky,

vyjadřuje jí svou náklonnost, chová se stejně, jako když se do něj ohrožená osoba zamilovala a slibuje, že už se nic podobného nebude nikdy opakovat, čemuž mnohdy i sám věří. Oběť mu chce také věřit a dříve nebo později obnoví svou víru, že je agresor schopen se změnit a odpustí mu. Avšak po nějakém čase začne napětí opět narůstat a celý cyklus se opakuje. Mění se ale délka jednotlivých fází. Prodlužuje se fáze hromadění napětí a zkracuje se délka kajícího odprošování. Jakmile z cyklu nadobro vymizí fáze lítosti, zvyšuje se riziko, že oběť přijde při napadení o život v důsledku velmi závažných zranění.

Kotková (2014) ještě doplňuje, že podoba jednotlivých etap se v různých vztazích liší intenzitou násilí. V počátcích vztahu dochází spíše k psychickému nátlaku, než přímo k útokům fyzickým. Výhrůžky, příkazy nebo urážky ale dříve či později přestanou násilné osobě k ovládnutí partnera stačit a postupně přidává i další formy domácího násilí.

3 Rizikové faktory vzniku domácího násilí

Mezi odbornou veřejností nepanují neshody jen v definici domácího násilí, ale i v tom, zda a jaké existují rizikové, nebo naopak protektivní faktory vzniku a rozvoje domácího násilí. Všichni sociologové se shodují na tom, že násilí prostupuje napříč všemi sociálními vrstvami, ale někteří z nich tvrdí, že jeho rozložení není rovnoměrné. Někteří příkládají větší význam psychologickým faktorům, jiní zase sociálním a třetí skupina pak zdůrazňuje klíčovou roli faktorů kulturních, jímž je například patriarchální uspořádání společnosti. Na to, jaké skutečnosti budou označené za rizikové nebo ochranné faktory vzniku domácího násilí, má vliv i typ zdrojů dat⁵. Pokud jsou analýzy založeny na klinických studiích nebo oficiálních statistikách, je určení rizikových faktorů ztíženo chybami výběru, chybami při labelování či spádovou oblastí kliniky. Problém sociologických výzkumů spočívá v propojení některých sociálních a demografických charakteristik s ochotou účastnit se self-reportových šetření a tendencí na otázky ve výzkumu uvádět sociálně desirabilní odpovědi (Gelles, 2000).

I zde se promítá problém s definicí domácího násilí, respektive s tím, jak úzce nebo široce by se mělo na toto násilí pohlížet. Mnozí vědci zabývající se tímto fenoménem věří, že fyzické násilí je konceptuálně odlišné a vzniká na základě jiných příčin než ostatní formy domácího násilí. Některé rizikové faktory se pak tedy vztahují více k jedné formě násilí (např. zranění se pojí s fyzickým násilím) a nemusí vůbec souviset s ostatními formami (např. s psychickým násilím).

Ošidná je i snaha sepisovat výčet rizikových či projektivních faktorů, neboť to může vést k nabytí dojmu, že pro vysvětlení vzniku domácího násilí je možné použít jen jeden faktor. To je ovšem mylná představa a je nutné si uvědomit, že k domácímu násilí se vztahuje několik různých faktorů, které jsou krom toho ještě ve vzájemných interakcích (Gelles 2000). S ohledem k tomu je v následujícím textu představen výčet nejčastěji uváděných rizikových faktorů vzniku a rozvoje domácího násilí, rozdělený na *sociální a demografické rizikové faktory* a na *situační faktory a faktory prostředí*.

3.1 Sociální a demografické rizikové faktory

Mezi sociální a demografické rizikové faktory patří dle Gellese (2000) *věk, pohlaví a příjem*. Věk pachatelů je jedním z nejkonzistentnějších rizikových faktorů. Většina násilných činů, a to nejen těch v rámci rodiny, je páchána osobami ve věku 18 až 30 let.

---

⁵ Zdroje dat jsou popsány blíže v kapitole 5. Měření a výzkum domácího násilí.

Domácí násilí, stejně jako násilí obecně, je pácháno více muži než ženami. Nicméně rozdíly v míře trestné činnosti mužů a žen jsou v rámci rodiny ve srovnání s obecnou kriminalitou nižší. Míra zabití dítěte je u mužů i žen relativně podobná, třebaže ženy páchají násilí na dětech častěji, když je dítě mladší (obvykle do tří let), zatímco u mužů je incidence vyšší u starších dětí. Avšak násilí mezi partnery se, alespoň dle většiny výzkumů, odehrává z 95 % ze strany mužů.

Přestože většina chudých rodičů a partnerů násilí proti svým blízkým neužívá, výzkumy a data z oficiálních zpráv ukazují, že míry všech forem domácího násilí, vyjma sexuálního zneužívání, jsou vyšší v těch rodinách, ve kterých je příjem nižší než je hranice chudoby (angl. *poverty line*), než u těch, kde je příjem vyšší.

3.2 Situační rizikové faktory a faktory prostředí

K situačním rizikovým faktorům a faktorům prostředí se pak, jak uvádí Gelles (2000), řadí nejčastěji *stres, sociální izolace a sociální podpora, intergenerační přenos násilí, genderové nerovnosti a přítomnost jiného násilí v rodině*.

Za stresové faktory pojímá se ke vzniku domácího násilí bývá mnohými odborníky považována nezaměstnanost, ať už oběti či pachatele (Pikálková, 2004), finanční problémy, být samotný rodič (angl. *single parent*), stát se matkou v teenagersském věku, tzn. ve věku do 20 let, a sexuální problémy (Gelles & Straus, 1988; Straus, Gelles & Steinmetz, 1980).

Sociální izolace je trochu nejasným rizikovým faktorem. Z výzkumů totiž není zcela patrné, zda sociální izolace předchází domácímu násilí nebo je jeho důsledkem. Přesto většina odborníků tvrdí, že jedinci, kteří se sociálně izolují od sousedů a příbuzných, se s větší pravděpodobností chovají doma násilně. Sociální podpora se pak jeví jako silný protektivní faktor, jehož hlavními zdroji jsou rodina a přátelé, kteří oběti mohou poskytnout pomoc a podporu. Čím více je rodina integrována do sociální skupiny, tím nižší je riziko vzniku domácího násilí (Gelles, 2000).

Dalším rizikovým faktorem vzniku domácího násilí je jeho mezigenerační přenos. Mezi odbornou veřejností je rozšířen názor, že jedinci, kteří byly v dětství týráni nebo zneužíváni, se v dospělosti chovají též násilně. „*Rodiče týrající své děti, byli sami týráni nebo zneužíváni, ať už fyzicky či psychicky*“ (Gelles, 1980, s. 879). Gelles (2000) dále uvádí, že tuto

hypotézu testovali sociologové Kaufman a Zigler⁶ a dospěli k odhadu míry mezigeneračního přenosu násilí, jež činí 30% (plus mínus 5%). Egeland⁷ a jeho kolegové se pak zaměřili na kontinuitu a diskontinuitu násilí v longitudinální studii zabývající se matkami, u nichž se vyskytovalo riziko, že budou týrat své děti, a jejich dětmi. Potvrdili korelaci mezi vlastní zkušeností s týráním či zneužíváním v dětství a užíváním násilí vůči svým dětem (Pikálková, 2004), ale zjistili, že toto riziko násilného chování v dospělosti se snižuje, pokud mají matky emocionální podporu od rodičů, partnera nebo přátel. Matky, které neopakovaly násilné vzorce chování, byly označovány jako „střední třída“ a „vzestupně mobilní“, což naznačuje, že byly schopné získat ekonomické zdroje, jež pro ty matky, které v dospělosti své děti také týraly, dostupné nebyly. Toto ukazuje, že ačkoliv studie zkoumající násilí mezi partnery a vůči dětem prokázaly korelaci mezi zkušeností s násilím z primární rodiny a pozdějším násilným chováním, nelze ji považovat za jediný determinující faktor. Intergenerační přenos násilí je spíše výsledkem komplexu sociálních a psychologických procesů (Gelles, 2000).

Genderové nerovnosti jsou jedním z hlavních rizikových faktorů vzniku a rozvoje násilí na ženách. Gelles (2000) zmiňuje, že se řada autorů (např. Browne s Williamsem⁸, Coleman a Straus⁹, Levinson¹⁰ nebo Walklate¹¹) shoduje, že čím větší je stupeň genderové nerovnosti ve vztahu, v komunitě a v celé společnosti, tím vyšší je míra násilí na ženách, což dokládají jak individuální data, tak i data agregovaná a mezikulturní.

Dalším z hlavních rizikových faktorů vzniku domácího násilí je přítomnost jiného násilí v rodině. Přítomnost násilí v jednom rodinném vztahu totiž zvyšuje riziko výskytu násilí i v dalších vztazích. Děti, které žijí v domácnosti, kde dochází k násilí mezi partnery, jsou tedy více ohrožené, že zažijí násilí na vlastní kůži, než děti, jejichž rodiče mezi sebou násilí neužívají. Mimoto děti, které zažívají nebo jsou svědky násilí v rodině, s větší

---

⁶ Kaufman, J., & Zigler, E. (1987). Do Abused Children Become Abusive Parents?. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(2), 186-192.

⁷ Egeland, B., Jacobvitz, D., & Papatola, K. (1987). Intergenerational Continuity of Abuse. In R. Gelles, & J.B. Lancaster (Eds.), *Child Abuse and Neglect: Biosocial Dimensions* (s. 255-276). New York: Aldine de Gruyter.

⁸ Browne, A., & Williams, K. R. (1993). Gender, Intimacy, and Lethal Violence: Trends from 1976 through 1987. *Gender & Society*, 7(1), 78-98.

⁹ Coleman, D. H., & Straus, M. A. (1986). Marital Power, Conflict, and Violence in a Nationally Representative Sample of American Couples. *Violence and Victims*, 1(2), 141-157.

¹⁰ Levinson, D. (1989). *Family Violence in Cross-Cultural Perspective*. Newbury Park: Sage Publications.

¹¹ Walklate, S. (2004). *Gender, Crime, and Criminal Justice (2nd ed.)*. Portland, Or.: Willan Pub.

pravděpodobností užijí násilí vůči svým rodičům nebo sourozencům, než ty, které násilí doma nezažívají či nevidí (Straus, Gelles & Steinmetz, 1980).

Výše byly uvedeny základní a nejčastěji zmiňované rizikové faktory pro vznik a rozvoj domácího násilí. Na základě Gjuričové s kolegy (2000) lze tento výčet doplnit o *odluku, kriminální kariéru násilného partnera, etnicitu a rasu, nezaměstnanost, zneužívání drog či alkoholu, žití v nesezdaném soužití, základní vzdělání a zkušenosti s násilím z předchozích vztahů.*

4 Teoretické modely zkoumající vznik a rozvoj domácího násilí

Zkoumání příčin domácího násilí se odborníci věnují již od počátku 60. let. V té době se zaměřovali především na týrání a zneužívání dětí, a to z lékařského pohledu. První koncepce zkoumající i násilí mezi partnery ho pak líčily jen jako vzácné případy, typicky zapříčiněné psychopatologií útočníka. Toto vnímání přetrvává dodnes, z části proto, že šlo o první koncept popisující nový problém, ze kterého poté vycházeli další práce, a z části proto, že tragický obraz bezbranného dítěte, ženy nebo prarodiče, jako subjektu týrání vyvolává hluboké emoce i mezi odborníky zabývajícími se touto tematikou. Často se totiž zdá, že „*neexistuje žádné racionální vysvětlení pro ubližování blízké a milované osobě, obzvláště pokud je bezmocná a bezbranná*“ (Gelles, 2000, s. 195-196).

V současnosti se na příčiny vzniku domácího násilí nahlíží ze tří obecných teoretických úrovní, označovaných jako *psychiatrický model*, *sociálně psychologický model* a *sociokulturní model*¹² (Gelles, 2000).

Psychiatrický model se zaměřuje na osobnostní charakteristiky útočníka nebo oběti, které považuje za hlavní determinanty násilí v partnerském vztahu. Zahrnuje rovněž teoretické přístupy odkazující k pojmům jako poruchy osobnosti, duševní nemoc, závislost na alkoholu či drogách a další intraindividuální procesy vedoucí ke vzniku domácího násilí.

Sociálně psychologický model vychází z přesvědčení, že násilí může být nejlépe porozuměno pečlivým prozkoumáním externích environmentálních faktorů, jež ovlivňují rodinu, její organizaci i strukturu a každodenní interakce rodinných příslušníků, jakožto prekurzory násilných činů. V rámci sociálně psychologického modelu je zkoumána především struktura rodiny, vzorce učení, stres, mezigenerační přenos násilného chování a vzorce rodinné interakce.

Sociokulturní model představuje jakousi makroúroveň zkoumání daného fenoménu. Na násilí je nahlíženo ve světle sociálně strukturních pojmů, jako jsou nerovnost, patriarchát, či kulturní normy a postoje společnosti k násilí a rodinným vztahům (Gelles, 2000).

Buriánek s Pikálkovou (2013), ale uvádí, že tyto tři základní přístupy nevyčerpávají všechn potenciál analýz. Sociologové zabývající se osobností a individuálními příběhy považují tuto problematiku za příliš subtilní. Na druhou stranu nelze násilí vysvětlovat pouze na základě obecných sociokulturních a historických podmínek. Ideální by tak byla možnost

---

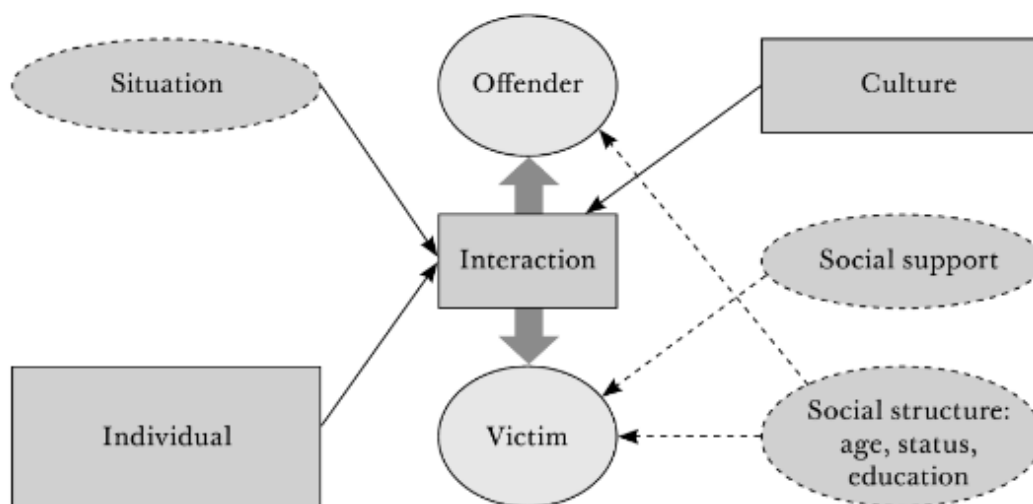
¹² Český překlad pojmů převzat z Pikálková (2004).

zkoumat interakce vzniku násilí, jak ve vztahu k individuálním dispozicím a historii účastníků násilí, tak na úrovni obecného sociálního či normativního klimatu.

Proto je potřeba do uvažování zahrnout i dynamiku vztahu mezi partnery z vývojové perspektivy, k čemuž mají empirické studie omezené příležitosti. Informace o pachateli, jeho vztahu s obětí a násilném incidentu jsou obvykle získané jen od obětí, na něž se ve většině případů zaměřuje veškerá pozornost, a proto mohou být dosti zkreslené. To ale nutně nelimituje potenciál analýz. Sociální kontext není reprezentován pouze kulturními faktory, jako jsou normy a hodnoty, ale i sociálními strukturami. Z tohoto důvodu je nutné zaznamenat, jak situace oběti odráží její sociální status a to samé zohlednit i u násilného partnera. Důsledky násilného činu záleží i na nejbližším sociálním prostředí, které může oběti při zotavování velice pomoci, nebo naopak situaci výrazně zhoršit při absenci sociální podpory, tj. při sociální izolaci.

Jedno z možných řešení výše uvedeného lze znázornit následujícím modelem přístupů k násilí v partnerském vztahu (Obrázek 2): ten zahrnuje tři výše uvedené modely (psychiatrický, sociálně psychologický a sociokulturní model) spolu s dalšími dimenzemi a analytickými osami. Jedna z těchto os může být charakterizována jako vztah mezi kulturou a strukturou, druhá jako vztah mezi strukturou a situací. Model ale nabízí i další perspektivy.

Obrázek 2 Základní model přístupů k násilí v partnerském vztahu (jako základ pro analýzy) (Buriánek & Pikálková, 2013)

4.1 Vybrané sociologické teorie vysvětlující vznik a rozvoj domácího násilí

V souvislosti se zkoumáním vzniku a rozvoje domácího násilí je vhodné uvést i vybrané sociologické teorie, zabývající se tímto fenoménem. V následujícím textu budou představeny ty pro danou problematiku nejdůležitější, které pak budou v různé míře aplikovány i při interpretaci výsledků analýzy dat v této práci.

4.1.1 Teorie sociálního učení¹³ (Social Learning Theory)

Teorie sociálního učení je patrně nejpopulárnější teorií pokoušející se osvětlit násilí v rodině a zjistit, jak se jedinci učí násilí osvojováním vzorců chování významných druhých (Bandura, 1971). Centrálním předpokladem této teorie je, že se děti učí užívání násilí ve své primární rodině. Podle toho pak děti, které zažily (např. formou tvrdších fyzických trestů), nebo byly svědky domácího násilí, mají větší tendence uchýlovat se k násilí v pozdějším věku ve své rodině, než ty, které nic podobného nezažily nebo jsou jejich zkušenosti s násilím jen minimální (Johnson, Ollus & Nevala, 2008).

Rodina je totiž institucí a sociální skupinou, kde si jedinci osvojují role manžela či manželky, rodiče a dítěte. Zde se člověk také učí vyrovnávat se s různými stresovými situacemi, krizemi a frustrací. V řadě případů je domov též místem, kde dítě získává své první zkušenosti s násilím. Člověk se ale neučí jen násilnému chování, ale učí se zároveň jak takovéto chování ospravedlnit. Například výroky jako: „Bude mě to bolet víc než tebe“ nebo: „Zlobil jsi, tak si zasloužíš výprask“, pronášené otcem či matkou dítěte, jen přispívají k racionalizaci jeho pozdějšího použití násilí (Gelles, 2000).

Teorie sociálního učení je často využívána k vysvětlení intergeneračního přenosu vzorců násilného chování, kdy chlapci, kteří se v dětství stali svědky násilí namířeného proti jejich matkám, se v dospělosti s větší pravděpodobností chovají násilně vůči svým partnerkám, neboť násilné chování a jeho důsledky jsou v takovém případě dětmi vnímány jako pozitivní a společensky oceňované (např. získání dominance či statusu, vyřešení konfliktu). Tyto způsoby řešení stresových situací pak opakují i v budoucnosti, protože je považují za osvědčené prostředky vyrovnávání se s konflikty, různými krizemi či negativními pocity (Johnson, Ollus & Nevala, 2008).

---

¹³ Český překlad názvů teorií převzat z Pikálková (2004)

4.1.2 Situační teorie (Social Situational/Stress and Coping Theory)

Situační teorie se snaží vysvětlit, proč je v některých situacích násilí využíváno, zatímco v jiných tomu tak není. Gelles (2000) tvrdí, že se násilí objevuje v důsledku dvou hlavních faktorů. Prvním je strukturální stres a nedostatek mechanismů k vyrovnání tohoto stresu v rodině. Například vztah mezi nízkým příjmem a násilím v rodině naznačuje, že významným faktorem pro vznik domácího násilí je nedostatek finančních zdrojů.

Druhým faktorem jsou kulturní normy společnosti týkající se užívání síly a násilí. Ve většině soudobých společností je násilí obecně a zejména násilí rodičů vůči dětem akceptované, normativní a kulturně legitimní, z čehož vyplývá, že mnohými lidmi není ani považováno za násilí (viz Straus & Donnelly, 1994; Straus, Gelles & Steinmetz, 1980). Jedinci se tudíž učí užívat násilí jak expresivně, tak i instrumentálně jako prostředek vyrovnávání se s nashromážděnými stresovými situacemi (Gelles, 2000).

4.1.3 Teorie zdrojů (Resource Theory)

Gelles (1980) zmiňuje, že Goodyho¹⁴ teorie zdrojů byla prvním teoretickým přístupem zaměřeným výhradně na násilí v rodině. Tato teorie předpokládá, že všechny sociální systémy, včetně rodiny, spočívají na určitém stupni držení či naopak hrozby moci. Čím více zdrojů, jak ekonomických, tak i sociálních a personálních, jedinec vlastní nebo může využít, tím větší má moc. Naopak čím méně zdrojů má jedinec k dispozici, tím větší je pravděpodobnost, že užije v otevřeném jednání proti partnerovi sílu či násilí. Takto může manžel, který chce v rodině zaujímat dominantní postavení, ale má nízké vzdělání, málo prestižní zaměstnání, nízký příjem a postrádá i interpersonální dovednosti, užít násilí právě k získání a udržení dominantní pozice. Manželka se stejně tak může v případě, že disponuje jen malým množstvím sociálních zdrojů a sociálních kontaktů, uchýlit k násilí, aby sama sebe ochránila (Gelles, 2000).

4.1.4 Teorie sociální směny (Exchange Theory)

Předpokladem teorie sociální směny je, že násilí na dětech a ženách se řídí principem nákladů a užitku. Násilí je použito v případě, kdy odměny převyšují vynaložené náklady.

---

¹⁴ Goode, W. J. (1971). Force and Violence in the Family. *Journal of Marriage and the Family*, 33(4), 624-636.

Soukromá povaha rodinných vztahů, neochota sociálních institucí intervenovat (navzdory vývoji právních opatření k vyšší ochraně obětí domácího násilí) a nízké riziko odhalení či jakéhokoliv zásahu zvenčí, výrazně redukuje náklady násilného chování. Kulturní normy, které v podstatě schvalují jak expresivní, tak i instrumentální násilí, pak zvyšují potenciální výnosy spojené s užitím násilí či zneužívání. Nejvýznamnějším ziskem je pak bezesporu sociální kontrola a moc (Gelles, 2000).

4.1.5 Sociobiologická teorie (Sociobiological Theory)

Ze sociobiologického (případně evolučního) pohledu je domácí násilí, páchané rodiči vůči jejich potomkům, výsledkem potenciálu reprodukčního úspěchu dětí a rodičovských investic. Klíčovým předpokladem této teorie je, že přírodní výběr je proces diferencované reprodukce a reprodukčního úspěchu, kdy reprodukční úspěch představuje „*jedinou hlavní jednotkou, kterou přirozený výběr měří úspěch organismu*“ (Daly & Wilson, 1980, s. 278). Muži investují do potomků, pouze pokud si jsou alespoň do určitého stupně jistí svým otcovstvím. Rodiče odmítají plýtvat cenným reprodukčním materiálem na potomky někoho jiného. Děti, které nejsou jejich „vlastní“, tzn. nejsou s rodiči geneticky spřízněné (např. nevlastní nebo adoptované děti), nebo děti s nízkým reprodukčním potenciálem (např. handicapované či mentálně postižené) jsou vystaveny největšímu riziku stát se obětí násilí nebo zabití „*Čím slabší pouto váže rodiče k dítěti, tím vyšší je riziko, že s ním bude špatně zacházeno*“ (Daly & Wilson, 1980, s. 281).

Výhradně na násilí mužů vůči ženám aplikovala sociobiologickou perspektivu Smuts (1992). Ta vysvětluje, že mužská agrese namířená proti ženám bývá často spojena se sexem a reflektuje mužskou touhu po reprodukci. Muži jsou geneticky předurčeni k užívání agresivity, nebo alespoň její hrozby, vůči ženám s cílem je zastrašit a přesvědčit k možnému páření v budoucnosti. Chtějí tím také snížit pravděpodobnost páření ženy s jiným mužem. Agresivní chování tak muži užívají ke kontrole ženské sexuality a zvýšení vlastních reprodukčních výhod.

Frekvence a intenzita mužské agresivity se liší v různých společnostech a situacích, v závislosti na síle ženských aliancí, podpoře, kterou mají ženy od své primární rodiny, síle a významu vazeb mezi muži, stupni rovnosti či nerovnosti mezi muži a ženami a míry, do níž muži kontrolují ekonomické zdroje dané společnosti. Mužská agresivita, jak v podobě fyzického, tak i sexuálního násilí, je pak zcela logicky vysoká tam, kde jsou aliance mezi ženami slabé, kde ženy nemají podporu od své rodiny, kde existují silné vazby mezi muži,

kde je vysoká míra nerovnosti mezi pohlavími a kde muži kontrolují společenské zdroje (Smuts, 1992).

4.1.6 Feministické teorie (Feminist theory)

Gelles (2000) uvádí, že feministické autorky (např. Dobash a Dobash¹⁵, Pagelow¹⁶, Yllo¹⁷) nahlíží na násilí vůči ženám jako na specifický fenomén, který bývá mnohdy zkreslován a zastiňován podle nich příliš úzkým zaměřením na domácí násilí. Ústřední tezí feministických teorií je tvrzení, že ekonomické a sociální procesy fungují, ať již přímo či nepřímo, jako podpora patriarchálního (tzn. muži ovládaného) uspořádání společnosti a struktury rodiny. Tento patriarchát, který staví ženy do podřízené pozice, způsobuje udržování a přenášení historicky ukotveného vzorce systematického násilí na ženách. Ačkoliv je přístup feministických teorií nejvíce na makroúrovni, je jejich nevýhodou, že vysvětlují násilí na ženách za pomoci jen jediného faktoru (Gelles, 1980).

---

¹⁵ Dobash, R. E., & Dobash, R. (1979). *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*. New York: Free Press.

¹⁶ Pagelow, M. D. (1984). *Family Violence*. New York: Praeger.

¹⁷ Yllo, K. (1988). Political and Methodological Debates in Wife Abuse Research. In K. Yllo, & M. Bograd (Eds.), *Feminist Perspectives on Wife Abuse*. (s. 28-50). Newbury Park: Sage.

5 Měření a výzkum domácího násilí

Pro měření a analýzu domácího násilí jsou bezesporu nutná kvalitní a spolehlivá data. Tato kapitola představí hlavní zdroje dat pro získání informací o incidenci a prevalenci domácího násilí a stručně představí sociologický výzkum této problematiky s jeho klady i zápory. Zaměří se hlavně na *Mezinárodní výzkum násilí na ženách 2003*, na nějž navazuje výzkum *Násilí v partnerských vztazích 2013*, jehož datový soubor je použit pro analýzu v této práci.

5.1 Měření domácího násilí

Stejně jako panují rozdílné názory na definici, rizika a příčiny vzniku domácího násilí, objevují se i rozdílné odhady rozsahu násilí v partnerském vztahu. Je tomu tak proto, že existuje celá řada metod k jejich měření. Nejčastěji jsou však využívány tři hlavní zdroje dat, a to *klinické studie, oficiální statistiky a sociologické výzkumy*.

Klinické studie provádí psychiatři, psychologové a sociální pracovníci, neboť se s případy domácího násilí setkávají nejčastěji a mají k nim nejpřímější přístup. Poskytují hloubkové informace o konkrétních případech násilí mezi partnery a podrobná data, která není možné získat jiným způsobem. Obvykle ale zachycují jen ty nejzávažnější incidenty. Protože jsou však založeny jen na malém, nereprezentativním vzorku populace, nemohou být použity ke zkoumání prevalence a incidence v celé společnosti (Gelles, 2000).

Oficiální statistiky jsou tvořeny především oficiálními zdravotními a policejními statistikami (Pikálková, 2004). Jejich problém však spočívá v tom, že se omezují jen na případy nahlášené policii nebo jiné organizaci, což u domácího násilí znamená, že zachycují jen velmi malou část případů (Gelles, 2000). Další problém tkví v nejednotnosti definic domácího násilí, v rozdílnosti v praxi vypovídání obětí a v různém způsobu vedení záznamů, což dosti snižuje možnosti vzájemné srovnatelnosti dat (Pikálková, 2004).

Sociologické výzkumy jsou v současnosti považovány za nejlepší a hlavně nejspolehlivější zdroj kvantitativních dat o domácím násilí, neboť na základě náhodného výběru respondentů poskytují mnohem komplexnější informace nežli klinické studie, oficiální policejní statistiky nebo statistiky zdravotních zařízení a nevládních organizací. Mají ale nevýhodu v neochotě respondentů vypovídat o tak citlivém a tabuizovaném tématu, jakým je domácí násilí a v potřebě velkého množství respondentů, které je ovšem těžké získat. Problémem je zde i různá interpretace otázek a rovněž odchylky a zkreslení spojené s dotazníkovým šetřením (Pikálková, 2004).

Avšak sociologické výzkumy operují obvykle s jinými typy domácího násilí, než ostatní zdroje dat. Johnson (2006) uvádí, že sociologické výzkumy zachycují převážně běžné (situační) párové násilí a vzájemné násilné ovládnutí, zatímco policejní statistiky sbírají údaje zejména o intimním terorismu, jehož cílem je uplatnit moc a udržet nebo upevnit si dominanci v partnerském vztahu.

5.2 Výzkum domácího násilí

Jak již bylo naznačeno výše, je sběr dat z oblasti domácího násilí metodologicky velmi náročný. Oběti si často svou situaci neuvědomují, pod vlivem traumatických zážitků jim nejsou schopny racionálně vyhodnotit, mají pocit studu a strachu z útočníka, ze samoty, z chudoby či z reakcí okolí. Proto dané činy nehlásí policii ani nevyhledávají pomoc u jiných např. neziskových organizací, čímž se nedostanou do oficiálních národních statistik. I z těchto důvodů vyvstala potřeba sociologických výzkumů pro zaznamenávání a výzkum násilí v partnerských vztazích.

První sociologické výzkumy domácího násilí začaly probíhat koncem 70. let v západní sociologii (viz např. Dobash a Dobash¹⁸, Straus, Gelles a Steinmetz¹⁹ nebo Walker²⁰). Původně se násilí v partnerských vztazích zkoumalo v rámci sociologických výzkumů viktimizace, což jsou výzkumy zaměřené na sběr dat z pohledu obětí trestného činu v rámci celé populace. Domácí násilí zde bylo vnímáno jako násilí, kterého se dopouští zejména muži na ženách a šlo převážně o zjišťování četnosti a forem jeho incidentů (Čírtková, 2008; Pikálková, 2015).

Avšak v průběhu času sociologové a kriminologové usoudili, že obecné viktimizační výzkumy nejsou zcela vhodným nástrojem pro získávání spolehlivých a kvalitních údajů o násilí v intimních partnerských vztazích, neboť nejsou dostatečně citlivé v pokládání otázek, tazatelé nejsou dostatečně proškoleni co se týče psychiky a reakcí obětí násilných činů, které se mohou během rozhovoru dostat do traumatické situace a není zajištěné dostatečné soukromí a ochrana obětí. Viktimizační výzkumy mají široký záběr a násilí v partnerských

---

¹⁸ Dobash, R. E., & Dobash, R. (1979). *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*. New York: Free Press.

¹⁹ Straus, M. A., Gelles, R. J., & Steinmetz, S. K. (1980). *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*. New York: Anchor Books.

²⁰ Walker, L. (1979). *The Battered Woman*. New York: Harper

vztazích se zde nedostává dostatek prostoru a času, nehledě na to, že vedou respondenty k přemýšlení o trestných činech mimo domov. Případy domácího násilí tak nemusí být vůbec podchyceny (Pikálková, 2015). Tato kritika vedla k postupným změnám v přístupu ke zkoumání domácího násilí. Začaly vznikat výzkumy specializované výhradně na domácí násilí nebo násilí na ženách a rozšířily se od pouhého zjišťování frekvence a forem incidentů k analýze příčin násilí, jeho charakteru, důsledkům, psychologii oběti i agresora, role policie a neziskových organizací atd. (Čírtková, 2008; Pikálková, 2014; Pikálková, 2015).

Mezi takové výzkumy patří např. *National Family Violence Survey (NFVS)*, provedený ve třech vlnách (v letech 1975, 1985 a 1992) týmy Strause a Gellese (Buriánek & Podaná, 2006), *National Violence Against Women Survey*, který probíhal v letech 1995 až 1996 formou telefonických rozhovorů a účastnilo se ho 8000 žen a 8000 mužů (Pikálková, 2004), výzkum z Nizozemska z roku 1997 realizovaný týmem Van Dijka (Čírtková, 2002), výzkum z Finska z roku 2000 (Buriánek & Podaná, 2006) nebo *Mezinárodní výzkum násilí na ženách 2003*, nebo-li *IVAWS* (Pikálková, 2004).

5.2.1 Výzkum IVAWS

*Mezinárodní výzkum násilí na ženách 2003 (International Violence Against Women Survey = IVAWS)*²¹ je výzkum, který proběhl pod gescí UNICRI, HEUNI a Statistics Canada v roce 2003 a od něhož se odvíjí současný výzkum domácího násilí. Hlavním cílem projektu IVAWS bylo získat kvalitní a spolehlivé informace o násilí na ženách z více než 20 zemí světa a poskytnout tedy mezinárodně srovnatelná data. Byl tak podpořen a realizován výzkum domácího násilí zejména v rozvíjejících se a transformujících se zemích, jejichž dosavadní výzkumy byly značně omezené (Buriánek & Pikálková, 2013; Pikálková, 2014). Jednou z těchto zemí byla i Česká republika.

Jak zmiňuje Pikálková (2004, s. 42-43) dalšími cíly výzkumu bylo stanovit úroveň viktimizace žen v různých zemích a vytvořit tak základ pro pravidelné viktimizační výzkumy v oblasti domácího násilí, postihnout postoje a orientace a názorové klima v otázkách patřících do širšího sociálního a kulturního kontextu, zvýšit povědomí o domácím násilí jakožto existujícím sociálním problému, poskytnout bázi pro případná legislativní opatření na národní úrovni, zejména v oblasti ochrany obětí, a poskytnout doporučení pro prevenci domácího násilí.

---

²¹ Výzkum v České republice proběhl za podpory GA ČR na roky 2003-2004 (č. grantu 403/03/1472)

Metodologie výzkumu byla vzhledem k mezinárodnímu zajištění projektu společná pro všechny zúčastněné země. Výzkum byl prováděn jen na ženách a reprezentativní soubor se tak skládal z populace žen starších 18 let. Velikost výběrového vzorku činila 1 980 respondentek. Sběr dat probíhal od května až do října roku 2002. Při konstrukci výběrového souboru byl uplatněn dvoustupňový náhodný výběr: nejprve *náhodný výběr domácností* a poté *výběr respondentky pomocí „birthday rule“* (tzn. že byla vybrána žena žijící v dané domácnosti, která má nejdříve narozeniny). S ohledem na citlivost tématu byly tazatelkami pouze ženy, které byly před samotným terénním šetřením zaškoleny speciálně se zaměřením na specifika problematiky násilí na ženách.

5.2.2 Výzkum domácího násilí v ČR

Výzkum IVAWS ovšem nebyl prvním pokusem o reflektování problematiky domácího násilí v České republice. Pikálová (2004, s. 39-41) uvádí, že první průzkum v České republice, nazvaný *Bezpečnostní rizika 1999*, byl realizován agenturou UNIVERSITAS v rámci grantu Ministerstva vnitra ČR v roce 1999 (oblast domácího násilí byla totiž v české sociologii dlouho opomíjena). Ten se týkal bezpečnostní situace v České republice, problematiky trestných činů, kriminality a násilí, a část byla věnována problematice domácího násilí. Tato část se zaměřovala na podoby a četnost fyzických napadení nebo fyzického nátlaku v rámci manželského (případně partnerského) vztahu, jak ze strany dotazovaného, tak ze strany jeho/jejího partnera/ky, na podoby a četnost trestání dětí v rodinách a přenos modelu výchovy z generace na generaci, dále na postoje společnosti k problematice násilí uvnitř rodiny, na společenské vědomí a reakce v souvislosti s intenzitou a podobami domácího násilí (včetně fyzických trestů dětí), na nejčastější příčiny vedoucí k fyzickému napadení manžela/ky či partnera/ky, na nejčastější důvody trestání dětí a v neposlední řadě na postižení základních tendencí v problematice psychického týrání či psychického nátlaku uvnitř rodiny.

Na tento výzkum tematicky navázal v roce 2001 průzkum *Bezpečnost občanů 2001*, provedený opět agenturou UNIVERSITAS v rámci grantu Ministerstva vnitra ČR, kdy byla problematika domácího násilí zase součástí širšího projektu. Tentokrát byla tato část orientována na obavy z agresivního chování partnera/ky, na postoje k institucionálním formám řešení případů násilí v rodině (např. zákroky policie), na zkušenosti s různými formami agresivního chování ze strany partnera (v návaznosti na průzkum z roku 1999) a na bezprostřední reakce napadených.

V březnu roku 2001 proběhl ještě reprezentativní výzkum pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s., pod vedením agentury STEM. Tento výzkum se soustředil na povědomí o domácím násilí (znalost a představy o pojmu „domácí násilí“, informovanost o způsobech reakce na domácí násilí a o možnostech pomoci, představy o výskytu domácího násilí a jeho obětech), postoje k domácímu násilí (postoje k domácímu násilí jako společenskému jevu, násilí vůči blízkému člověku vs. násilí vůči blízké osobě, domácí násilí jako trestný čin, příčiny domácího násilí, četnost výskytu domácího násilí v ČR, domácí násilí jako privátní a společenský problém, schopnost rodiny vyrovnávat se s domácím násilím, role státu a okolí, jako jsou příbuzní, sousedé, lékaři, policie atd., osobní ochota a schopnost pomoci) a zkušenost s domácím násilím mezi partnery (přímá či zprostředkovaná zkušenost s domácím násilím, ochota vypovídat o zkušenostech s domácím násilím, charakter přímé a zprostředkované zkušenosti s domácím násilím, podoby násilí mezi partnery, přítomnost dětí jako svědků domácího násilí, účinnost zdrojů pomoci poskytnutých obětem domácího násilí).

Přesto IVAWS poskytuje k problematice domácího násilí doposud nejrozsáhlejší datový soubor, jenž pokrývá celou řadu dílčích oblastí provázaných s problematikou násilí na ženách, od různých forem fyzického násilí, jak od partnerů, tak od ostatních mužů, přes výskyt a četnost psychického násilí, postoj obětí k různým formám násilí v partnerském vztahu, nutnost lékařského ošetření, hlášení činu policii či nevládní organizaci a spokojenost s jejím řešením daného problému, až po zkušenosti s násilím v průběhu dětství (Pikálková S, 2014). Poskytl tedy nejen kvantitativní údaje, ale i kvalitativní aspekty, které jsou v současné době v centru pozornosti sociologického bádání.

Domácí násilí ovšem nestagnuje, je to proměnlivý jev, jenž je nutné zkoumat opakovaně. Jak se ve své nové publikaci zmiňuje Pikálková (2015), byl proto po deseti letech proveden výzkum *Násilí v partnerských vztazích: výzkum navazující na IVAWS 2003*²², který zachycuje proběhnuvší změny a nové trendy v této problematice, a který zároveň navazuje a je i srovnatelný s projektem IVAWS. Zahrnuje tedy stejné oblasti jako IVAWS 2003, ale na rozdíl od něj je tento výzkum zaměřen na partnerské násilí, včetně hlavních charakteristik násilí na mužích a obsahuje i otázky na stalking, jako na nový fenomén v oblasti domácího násilí. Datový soubor z tohoto výzkumu je použit i pro analýzu dat v této diplomové práci.

---

²² Výzkum proběhl z podpory GA ČR (č. grantu 404/12/2452)

6 Násilí v partnerských vztazích: výzkum navazující na IVAWS 2003 a jeho analýza

Jak již bylo zmíněno výše a jak naznačuje i samotný název, jedná se o výzkum navazující a tedy i srovnatelný s projektem IVAWS 2003. Výzkumníky zajímalo, jak se během deseti let proměnili nejen formy a četnost fyzického a psychického násilí, ale i postoje české veřejnosti k násilným projevům mezi partnery, tolerance k těmto projevům chování, spolupráce s policií a nevládními organizacemi (např. neziskové organizace) aj.

Pikálková (2015, s. 27) dále uvádí, že si při realizaci výzkumu položili například následující otázky: „Jaké jsou hlavní rysy partnerského násilí na ženách v současnosti a v porovnání s rokem 2003?“ „Jak se případně změnilo společenské vnímání násilných projevů chování v partnerském vztahu?“ „Je násilí na mužích srovnatelné s tím, které páchají muži na ženách?“ „Představuje stalking významný problém v současné české společnosti?“. Z toho vyplývá, že byl do výzkumu zároveň zařazen úplně první samostatný subvýzkum násilí na mužích a otázky věnované novým neprobádaným fenoménům, jakým je například stalking.

6.1 Cíle a metodologie výzkumu

Hlavní cíle a obsahové zaměření výzkumu se orientovaly především na následující body:

- Stanovení měr viktimizace žen v partnerském vztahu i mimo partnerský vztah v návaznosti na metodologii IVAWS 2003 (tzn. celoživotní, pětileté a roční míry viktimizace). Součástí zjišťování byla i periodicita/temporalita útoků jakožto ukazatel dynamiky a eskalace konfliktů a profil „typického“ násilného incidentu v partnerském vztahu.
- Na rozdíl od výzkumu IVAWS 2003, kde byla rovnocennou součástí zjišťování oblast násilí na ženách ze strany jiných mužů než partnerů či manželů, byl tento výzkum více zaměřen na partnerské násilí.
- Porovnání výsledků s daty z výzkumu IVAWS 2003 a analýza hlavních trendů během jedné dekády.
- Stanovení měr viktimizace mužů v partnerském vztahu s použitím metodologie IVAWS 2003 a zároveň hlavních charakteristik násilí na mužích v partnerském vztahu.
- Formy psychického násilí a škála kontrolujícího chování uplatňovaná partnerem.

- Strategie vyrovnávání se s násilím ze strany partnera, reakce na násilí, spolupráce s policií či nevládními organizacemi.
- Stalking (jeho četnost a podoby) jakožto nový fenomén v oblasti partnerského násilí.
- Charakteristiky výchozí rodiny respondenta i partnera jakožto možné koreláty viktimizace, analýza mezigeneračního přenosu násilného chování a další prediktory viktimizace (socioekonomické faktory, osobnostní faktory).

Metodologie výzkumu v sobě propojuje návaznost na IVAWS 2003 a možnost porovnání dat ze dvou výzkumných podprojektů, a to násilí na ženách a násilí na mužích. Sběr dat v rámci obou téměř paralelních šetření probíhal formou náhodného výběru (přesněji náhodné procházky) a poté rozhovorem face-to-face s využitím CAPI (*Computer Assisted Personal Interviewing*).

Sběr dat pro subprojekt násilí na ženách v partnerském vztahu probíhal od července do června roku 2013 a zahrnoval reprezentativní soubor 1 502 českých žen ve věku 18-70 let. Vzhledem k tomu, že se výzkum týká velmi citlivého tématu, předcházelo samotnému terénnímu šetření zaškolení tazatelek (Pikálková, 2015, s. 27-28). Při výzkumu násilí na ženách byly tazatelkami pouze ženy, neboť citlivost tématu si to vyžaduje. Pro úspěšné provedení a dokončení rozhovoru, je totiž nezbytné zajistit pro respondentky důvěryhodné prostředí, což by mohl muž jako tazatel narušit. Cílem takovýchto školení je seznámit tazatelky s danou problematikou, připravit je na možné problematické momenty (např. příchod partnera v průběhu rozhovoru či různé emocionální reakce obětí násilí), informovat je o možnostech zvládnání potenciálních emocionálních reakcí respondentek a možných službách a telefonních linkách pro oběti domácího násilí (Pikálková, 2004).

6.2 Stanovení cílů a hypotéz pro analýzu datového souboru z výzkumu Násilí v partnerských vztazích: výzkum navazující na IVAWS 2003

Pro analýzu dat je, jak již bylo zmíněno výše, využít datový soubor z výzkumu Násilí v partnerských vztazích: výzkum navazující na IVAWS 2003. Ačkoliv je tento projekt prvním výzkumem obsahujícím i subvýzkum násilí na mužích, analýza dat se věnuje výhradně násilí vůči ženám. To je určeno cílem této práce, jenž spočívá v nalezení skupiny žen, které jsou vystaveny intimnímu terorismu. Intimní terorismus je charakteristický cyklicky se opakujícími etapami násilných ataků partnera a stupňováním frekvence a intenzity těchto

útoků. Násilí je zde vedeno motivací ovládat, kontrolovat a zastrašit partnera. Zpravidla bývají původci intimního terorismu muži. Navzdory faktu, že je zachycení periodicity, opakování incidentů či vymezování časových úseků, o nichž má oběť vypovídat v empirickém výzkumu velkým problémem, pokusí se tato práce ukázat, že je i empirický výzkum schopen tyto informace získat a odhalit tak respondentky vystavené právě intimnímu terorismu.

Dále se diplomová práce zabývá korelátu viktimizace žen v partnerských vztazích a rizikovými faktory zvyšujícími šance ženy stát se obětí domácího násilí. Nakonec se snaží nalézt možné příčiny posunu od lehčího typu domácího násilí k tomu nejzávažnějšímu. Mezi v této práci uvažované rizikové faktory budou zařazeny nejen sociodemografické ukazatele, ale také osobnostní charakteristiky a zkušenosti z původních rodin respondentek i jejich partnerů.

Analýza dat bude tedy ověřovat následující hypotézy:

- H1: Empirickým výzkumem je možné zachytit intimní terorismus, kterému jsou ženy vystaveny.
- H2: Faktory zvyšující šanci ženy stát se obětí domácího násilí jsou rovnoměrně rozloženy mezi charakteristiky její a jejího partnera.
- H3: Existují prediktory posunu od lehčího typu domácího násilí k tomu nejzávažnějšímu.

6.3 Analýza dat a interpretace výsledků

Před samotnou analýzou dat bude nadefinována skupina žen, které zažívají v partnerském vztahu intimní terorismus. Poté bude provedena analýza korelátů viktimizace žen složená z části věnované charakteristikám respondentek (obětí intimního terorismu) a z části věnované charakteristikám jejich partnerů (pachatelů intimního terorismu). Na závěr budou faktory mající vliv na vznik intimního terorismu, jež byly doposud zkoumány jednotlivě, zpřesněny pomocí logistické regrese. Logistické regresní modely pomohou odhalit, které z charakteristik respondentek a jejich partnerů jsou pro vznik intimního terorismu ve vztahu nejrizikovější, a které faktory mohou být příčinou posunu od lehčího typu domácího násilí k tomu nejzávažnějšímu.

6.3.1 Nadefinování skupiny žen vystavené intimnímu terorismu

Pro tuto diplomovou práci bylo klíčové nalézt v datovém souboru skupinu žen, jež je vystavena opakujícímu se násilnému chování ze strany partnera či manžela využívajícího kombinace různých forem násilí a taktik k získání kontroly. Tedy takovou skupinu žen, o kterých lze tvrdit, že zažívají intimní terorismus.

K tomu byla použita baterie otázek zaměřených na zkušenosti s problémy, a to jak v současném vztahu, tak i v některém ze vztahů předchozích. Jedná se například o přehlížení názorů a pocitů, slovní agresi (např. nadávky, urážky, výčitky, výhrůžky), vyvolávání pocitů méněcennosti, shazování, zesměšňování před ostatními lidmi, používání nátlaku „tiché domácnosti“, agresivnímu chování vůči zvířatům, odpírání nebo naopak vyžadování příliš častého sexuálního styku, užívání nevhodných sexuálních narážek, až po úmyslné nepřispívání do společného rozpočtu domácnosti či kontrolu respondentčiny výdajů až do té míry, že o nich sama nemohla rozhodovat (přesné znění otázek viz Příloha 1). Ačkoli lze všechny zde vyjmenované podoby násilí označit za „lehčí“ formy psychického, sexuálního a ekonomického násilí, byla tato baterie zvolena pro účely dalších analýz, neboť se často jedná o prediktory, respektive předstupně útoků závažnějších.

Charakteristickým znakem intimního terorismu je i kombinování různých forem a podob násilných útoků. Vybraná baterie otázek vesměs pokrývá násilí psychické, sexuální i ekonomické, ale zcela zde chybí jakákoli podoba násilí fyzického. Proto byly využity otázky na frekvenci zkušeností s fyzickým násilím, od vyhrožování fyzickým ublížením, přes házení předměty po respondentce, uhození respondentky předmětem, facku, uhození pěstí, kopnutí, kousnutí, pevné sevření, kroucení ruky, tahání za vlasy, škrcení, dušení, popálení, opaření, ale i použití nebo vyhrožování použitím nože či pistole (přesné znění všech otázek viz Příloha 2) a byly zjišťovány korelace mezi nimi a otázkami z baterie.

Z tabulek korelací v Příloze 3 je patrné, že spolu ve větší či menší míře korelují všechny proměnné, z čehož lze usoudit, že jakmile ženy zažívají ze strany partnera psychické, sexuální a ekonomické násilí, mají obvykle zkušenosti i s násilím fyzickým. Pro zajímavost lze uvést např. relativně silnou korelaci mezi slovní agresi partnera ve formě nadávek nebo urážek partnerky a vyhrožováním fyzickým ublížením případně i reálným fyzickým napadáním, ať již v podobě pevného sevření či kroucení ruky či dokonce facky, kopance nebo uhození pěstí. Středně silná korelace se objevuje také mezi přehlížením názorů a škrcením, dušením, popálením či opařením. Silně spolu pak korelují i shazování a zesměšňování před ostatními lidmi s použitím nože či pistole nebo alespoň s vyhrožováním jejich použitím, což

může poukazovat na využívání symbolického násilí v partnerském vztahu (více viz Tabulka 20 a Tabulka 21).

Pro ještě důkladnější otestování vnitřní konzistence baterie otázek spolu s otázkami na zkušenosti s fyzickým násilím byla použita analýza reliability škály. Reliabilita škály byla ověřena za pomoci Cronbachova alfa pro všechny otázky. Hodnota Cronbachova alfa je u současných vztahů 0,89 a u vztahů bývalých 0,88. V obou případech se tedy jedná o přijatelné hodnoty, což potvrzuje vhodnost vybrané baterie otázek pro konečné nadefinování výsledné proměnné, jež bude schopna odhalit skupinu žen vystavovanou intimnímu terorismu.

Výsledná proměnná byla tedy vytvořena z baterie otázek zaměřené na psychické, sexuální a ekonomické násilí a z respondentek, jež uvedli, že se s těmito podobami násilí setkávají buď často, nebo stále. Protože se baterie otázek dotazuje, jak na současné, tak i na předchozí vztahy, byly vytvořeny dvě nové proměnné, a to jako součet výskytů těchto hodnot nejprve pro podoby psychického násilí, poté pro vydírání, podoby sexuálního násilí a nakonec pro podoby ekonomického násilí uvedené v baterii otázek. Například pro psychické násilí tak vznikla proměnná se sedmi hodnotami (0 - 6), které ukazují, kolik respondentek uvedlo, že zažívaly občas či dokonce často od žádné do všech šesti podob psychického násilí. Poté byly použity kontingenční tabulky pro nalezení respondentek, u nichž se kombinují zkušenosti s různými podobami násilí, a nakonec byly vytvořeny výsledné proměnné jako sumarizační indexy četnosti těchto kombinací. Výsledné proměnné nabývají tří kategorií. První kategorii představují ženy, které nemají žádné zkušenosti s opakujícími se násilnými atakami ze strany partnera či manžela (v analýzách je označena jako *bez DN*), druhou tvoří ženy, které mají nějaké zkušenosti s domácím násilím, ale ještě se o nich nedá hovořit jako o obětech jeho nejzávažnějšího typu (označena jako *občasné, lehčí DN*) a třetí kategorií jsou ženy, které lze označit za oběti intimního terorismu (označena jako *časté, nejzávažnější DN*). Rozložení v rámci datového souboru pro současné i bývalé vztahy ukazuje Tabulka 1.

Tabulka 1: Rozložení žen pro bývalé a současné vztahy

	Bývalý vztah		Současný vztah	
	Četnost	%	Četnost	%
1. Bez DN	1128	75	1382	92
2. Občasné, lehčí DN	304	20	84	6
3. Časté, nejzávažnější DN	70	5	36	2
Celkem žen	1502	100	1502	100

Nyní je na místě uvést, že přestože byly vytvořeny dvě výsledné proměnné, jednak pro respondentky se zkušenostmi s násilným chováním ze strany současného partnera či manžela, tak pro respondentky, které zažívaly násilné chování ze strany partnerů či manželů bývalých, bude se v následujících analýzách pracovat jen s bývalými vztahy, jež jsou pro analýzu zkušeností vhodnější. V obou případech se objevují shodné vzorce chování, avšak zjištění u bývalých vztahů jsou validnější, neboť v současném vztahu se násilí ještě nemuselo projevit, respondentky mají u současných partnerů sklony zapírat či zamlžovat informace, výskyt domácího násilí nepřiznávají, mají tendence násilné incidenty ze strany svého partnera omlouvat a celý problém zlehčovat. Toto tvrzení podporuje analýza provedená za pomoci chí kvadrát testu, kdy byly obě výsledné proměnné (pro současný i pro bývalý vztah) porovnány s tím, jak na problémy ve vztahu ženy samy pohlížejí a jak takové jednání hodnotí. Ve všech kontingenčních tabulkách se ukázalo, že ženy, které se s problémy ve vztahu setkaly nebo setkávají relativně často, je považují za snesitelné nebo jim příliš nevadí ve větší míře, než ženám, které je zažívají minimálně či vůbec. Popisované tendence jsou ještě patrnější u žen, které uvedli, že se s problémy setkávají v současném vztahu (kontingenční tabulky k porovnání hodnocení násilného chování v současném a v bývalém vztahu viz Příloha 4).

6.3.2 Vznik intimního terorismu v souvislosti s charakteristikami respondentky

Poté co byla vytvořena finální proměnná rozlišující ženy podle závažnosti zažívaného domácího násilí, lze provést analýzu korelátů viktimizace žen v partnerském vztahu. Diplomová práce se v ní zaměřuje nejen na základní sociodemografické a socioekonomické faktory, ale i na osobnostní charakteristiky respondentek, jako je například frekvence konzumace alkoholu, a dále na zkušenosti z dětství spojené s násilným chováním v rodině, ať již rodičů respondentky vůči sobě navzájem, nebo vůči ní samotné. Je nutné upozornit, že vztahy mezi mírami viktimizace a charakteristikami respondentek, či pak dále jejich bývalých partnerů, popisují zvýšený nebo naopak snížený výskyt pravděpodobnosti stát se obětí intimního terorismu, což znamená, že zobrazují spíše souvislost, nežli kauzální závislost.

Z analýzy viktimizace vyplývá, že se zvyšujícím se věkem ženy, narůstá i riziko, že se stane obětí intimního terorismu. Tento trend se objevuje až do věku necelých 50 let, kdy nejvíce ohroženou skupinu tvoří ženy ve věkové kategorii 40–49 let (6,8 %). Naopak nejméně zkušeností s opakujícím se násilným chováním ze strany partnera uvádějí starší ženy ve věku 50 let a více (3,4 %), jak ukazuje Tabulka 2.

Tabulka 2: Typ domácího násilí podle věku respondentky

	Věk respondentky				
	Celkem %	18 – 34 %	35 – 39 %	40 – 49 %	50+ %
1. Bez DN	75,1	78,4	69,1	66,1	81,1
2. Občasné, lehčí DN	20,2	17,8	25,1	27,1	15,5
3. Časté, nejzávažnější DN	4,7	3,8	5,8	6,8	3,4
N	1502	472	223	336	471

Chí kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence: cc=0,142

Co se týče souvislosti mezi vzděláním ženy a rizikem, že se stane obětí intimního terorismu, objevila se dvě zajímavá zjištění. Za prvé se ukázalo, že výrazně ohroženější jsou ženy se základním nebo nedokončeným základním vzděláním. Pravděpodobnost, že se taková žena setká s nejzávažnějším typem domácího násilí, je dokonce více jak dvojnásobná oproti průměru (10,3 %). Vysoký podíl respondentek s nízkým vzděláním vystavovaných opakovaným násilným útokům je nejspíše spojen s jejich nízkými příjmy a zařazením do dolní společenské vrstvy, což představuje další faktory významně zvyšující šanci stát se obětí intimního terorismu (viz dále).

Za druhé je vidět nejméně častý výskyt intimního terorismu ve skupině vyučených žen (tzn. žen se středním vzděláním bez maturity), které ale nejčastěji zmiňují, že mají zkušenosti s lehčími podobami násilí (viz Tabulka 3). Tento jev může naznačovat tendence žen násilné chování partnerů zlehčovat, omlouvat či vytěšňovat.

Tabulka 3: Typ domácího násilí podle dosaženého vzdělání respondentky

	Vzdělání respondentky				
	Celkem %	Základní/ nižší než základní %	Střední bez maturity %	Střední s maturitou %	Vysoká škola/vyšší odborná škola %
1. Bez DN	75,1	75,9	73,0	74,8	81,1
2. Občasné, lehčí DN	20,3	13,8	23,0	20,6	14,8
3. Časté, nejzávažnější DN	4,7	10,3	4,0	4,6	4,1
N	1501	87	504	714	196

Chí kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence: cc=0,098

Analýza typů domácího násilí podle velikosti místa bydliště odhalila, že nejméně zkušeností s intimním terorismem ze strany bývalého partnera mají ženy žijící v obcích do 10 000 obyvatel. Vysvětlení poskytuje teorie sociální kontroly, respektive na ni navazující Hirschiho teorie sociálních vazeb²³, jež tvrdí, že deviace vzniká v důsledku slabé, neúčinné nebo naprosto chybějící sociální kontroly. Rozlišují se pak čtyři základní prvky sociálních vazeb, a to *pouto jedince k ostatním, oddanost ke společnosti a jejím cílům, účast na společenských konvenčních aktivitách a víra v normy a hodnoty společnosti*. Domácí násilí je v tomto případě výsledkem absence sociálních vazeb. Avšak na vesnicích a v malých městech se projevují pouta jedince k ostatním. Vyskytují se zde silnější vazby na ostatní jedince a na jejich názory. Člověk je rovněž pod neustálým drobnohledem sousedů či známých, čímž je na něj vyvíjen silný neformální tlak odrazující ho od projevů násilného chování a vzbuzující v něm snahu jednat v souladu s očekáváním druhých. V obcích s menším počtem obyvatel existují také silnější ženské aliance a ženám se zde dostává větší podpory od její původní rodiny, což působí jako protektivní faktor.

Naopak významně nejčastěji se s domácím násilím, ať již s jeho lehčím typem, nebo s tím nejzávažnějším, setkávají ženy bydlící v obcích s 10 000 – 100 000 obyvatel, což je znázorněné v Tabulce 4. Zvýšená koncentrace domácího násilí v těchto městech může souviset s pro takové obce typickými nižšími příjmy a vyšší mírou nezaměstnanosti.

²³ Hirschi, T. (2002). *Causes of delinquency*. New Brunswick, N.J.: Transaction publishers.

Tabulka 4: Typ domácího násilí podle velikosti místa bydliště respondentky

	Velikost místa bydliště				
	Celkem %	Do 10 000 obyvatel %	10 000 – 100 000 obyvatel %	Nad 100 000 obyvatel %	Praha %
1. Bez DN	75,1	78,0	69,8	74,7	77,5
2. Občasné, lehčí DN	20,2	19,0	23,6	19,5	17,1
3. Časté, nejzávažnější DN	4,7	3,0	6,6	5,8	5,3
N	1502	704	457	154	187

Chí kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence: cc=0,100

Data naznačují, že nejvyšší riziko stát se obětí obou podob domácího násilí se objevuje u nezaměstnaných žen a stát se obětí intimního terorismu pak u žen v domácnosti či na mateřské dovolené (viz Tabulka 5). V obou případech je šance, že se žena stane obětí intimního terorismu skoro dvojnásobná vzhledem k průměru. To potvrzuje relativně nový fenomén „zelených vdov“. Jedná se většinou o mladé ženy bohatých podnikatelů žijící v „satelitních městech“, kde nemají možnost sociálního kontaktu a zaměstnání. Muži po návratu domů očekávají za poskytnutý luxus projevy vděku a dokonalý servis. Čím více jsou pak ženy na svém partnerovi závislé, tím častěji se stávají oběťmi šikany a omezování (Voňková, 2008).

Tabulka 5: Typ domácího násilí podle socioekonomického postavení respondentky

	Socioekonomické postavení respondentky						
	Celkem %	Placené zaměstnání %	Samostatně výdělečně činná %	Nezaměstnaná %	V domácnosti/ na rodičovské dovolené %	Studující %	V důchodu %
1. Bez DN	75,2	74,8	65,2	58,5	75,0	89,2	82,2
2. Občasné, lehčí DN	20,1	20,8	29,5	32,9	17,2	9,6	13,9
3. Časté, nejzávažnější DN	4,7	4,3	5,4	8,5	7,8	1,2	3,9
N	1489	854	112	82	128	83	230

Chí kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence: cc=0,157

Nezaměstnanost se zde může objevovat nejen jako prediktor, avšak také jako důsledek domácího násilí v podobě sociální izolace a kontroly ze strany partnera, který jí může zakazovat chodit do práce.

Kromě socioekonomického postavení respondentky se ukazují být významnými koreláty viktimizace žen v partnerském vztahu i příjmové charakteristiky respondentek a jejich subjektivní vnímání příjmu domácnosti. Z Tabulky 6 je patrné, že nejohroženější skupinou jsou ženy s nejnižším příjmem (7 %) a to dokonce skoro ve dvojnásobné míře oproti ženám s nejvyššími příjmy domácnosti (3,8 %). Tuto tendenci lze vysvětlit teorií zdrojů, která tvrdí, že muži s nízkým socioekonomickým statutem se s větší pravděpodobností uchylují k násilnému chování, aby si v rodině zajistili moc a dominanci a kompenzovali si tak svůj nedostatek zdrojů.

Tabulka 6: **Typ domácího násilí podle čistého měsíčního příjmu domácnosti respondentky**

	Čistý měsíční příjem domácnosti				
	Celkem %	Do 14 000 Kč %	14 001 – 20 000 Kč %	20 001 – 35 000 Kč %	Více než 35 000 Kč %
1. Bez DN	73,4	64,3	65,8	74,6	79,3
2. Občasné, lehčí DN	21,7	28,7	28,5	20,6	16,9
3. Časté, nejzávažnější DN	4,9	7,0	5,7	4,8	3,8
N	1019	129	158	413	319

Chí kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence: cc=0,125

U subjektivního hodnocení příjmů je tento trend ještě výraznější. Analýza v Tabulce 7 ukazuje více jak trojnásobné riziko stát se obětí intimního terorismu u žen, které vyjdou se současným příjmem jen těžko (13,5 %) oproti těm, kterým současný příjem umožňuje pohodový a bezstarostný život (3,8 %).

Tabulka 7: Typ domácího násilí podle subjektivního názoru na současný příjem domácnosti respondentky

	Respondentčin názor na příjem domácnosti				
	Celkem %	Příjem nám umožňuje pohodový a bezstarostný život %	Se současným příjmem celkem vycházíme %	Vyjít se současným příjmem je obtížné %	Je velmi těžké vyjít se současným příjmem %
1. Bez DN	74,8	84,6	77,6	70,4	57,7
2. Občasné, lehčí DN	20,5	11,5	19,3	23,6	28,8
3. Časté, nejzávažnější DN	4,7	3,8	3,1	5,9	13,5
N	1462	130	805	423	104

Chí kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence: cc=0,167

Analýza rizik viktimizace podle subjektivního zařazení respondentky do společenské vrstvy odhalila skoro třikrát větší výskyt žen se zkušenostmi s intimním terorismem v dolní sociální vrstvě (11,0 %) vzhledem k vyšší střední vrstvě (4,0 %). Viz Tabulka 8.

Tabulka 8: Typ domácího násilí podle subjektivního zařazení respondentky do sociální vrstvy

	Zařazení do sociální vrstvy dle respondentky				
	Celkem %	Dolní vrstva %	Nižší střední vrstva %	Střední vrstva %	Vyšší střední vrstva %
1. Bez DN	74,8	61,5	72,4	76,9	82,7
2. Občasné, lehčí DN	20,5	27,5	23,2	18,9	13,3
3. Časté, nejzávažnější DN	4,7	11,0	4,4	4,3	4,0
N	1441	91	453	822	75

Chí kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence: cc=0,112

Co se týče frekvence konzumace alkoholu u respondentky, jako nejhroženější se zdají být ženy, které si dopřávají alkohol jednou až dvakrát do týdne (14,3 %). I v tomto případě ovšem vyvstává otázka, zda je vyšší frekvence konzumace alkoholu příčinou nebo

spíše následkem násilí v partnerském vztahu. Alkohol může totiž sloužit i jako prostředek vyrovnávání se s násilím. Analýza za pomoci kontingenčních tabulek není schopná směr závislosti odhalit.

Tabulka 9: **Typ domácího násilí podle respondentčiny frekvence konzumace alkoholu**

	Konzumace alkoholu u respondentky				
	Celkem %	Nikdy/výjimečně %	Několikrát do roka %	Několikrát do měsíce %	Jednou až dvakrát do týdne %
1. Bez DN	75,2	80,1	73,2	70,6	60,7
2. Občasné, lehčí DN	20,2	15,6	23,0	24,3	25,0
3. Časté, nejzávažnější DN	4,7	4,3	3,8	5,1	14,3
N	1477	623	526	272	56

Znění otázky: Většina lidí se občas ve větším množství napije alkoholem, ať již piva, vína nebo něčeho „tvrdšího“. Můžete prozradit tentokrát o sobě, jak často asi vypijete během dne takové množství alkoholu, které odpovídá 5 sklenicím (piva, „dvojek“ vína, panáků)?

Chi kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence: cc=0,137

Analýza viktimizace žen v partnerském vztahu podle charakteristik původní rodiny respondentky ukazuje, že existuje vztah mezi skutečností, zda žena vyrůstala v úplné rodině, i zda zažila rozvod rodičů a rizikem stát se obětí intimního terorismu, což je zobrazeno v Tabulce 10.

Tabulka 10: **Typ domácího násilí podle charakteristik původní rodiny respondentky**

	Charakteristiky původní rodiny					
	Respondentka žila v úplné rodině			Respondentka zažila rozvod rodičů		
	Celkem %	Ano %	Ne %	Celkem %	Ano %	Ne %
1. Bez DN	75,1	76,4	67,7	75,1	69	76,5
2. Občasné, lehčí DN	20,2	19,3	25,9	20,2	25,7	19
3. Časté, nejzávažnější DN	4,7	4,4	6,4	4,7	5,3	4,5
N	1502	1282	220	1502	284	1218

Znění otázky: V jaké rodině jste vyrůstala převážnou část svého dětství (tedy zhruba v letech povinné školní docházky) – Žila jste s oběma Vašimi biologickými rodiči?

V jaké rodině jste vyrůstala převážnou část svého dětství (tedy zhruba v letech povinné školní docházky) –

Zažila jste rozvod rodičů?

Chí kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence úplná rodina / rozvod rodičů: cc=0,071 / cc=0,069

Jak ukazuje Tabulka 11, významným korelátem viktimizace žen v partnerském vztahu je i zkušenost s domácím násilím z původní rodiny. Respondentky, které uvedly, že jejich rodiče mezi sebou používali násilí, se s intimním terorismem setkaly skoro dvakrát častěji, než ženy, které podobné zkušenosti ze své původní rodiny nemají.

Tabulka 11: **Typ domácího násilí podle toho, zda vůči sobě respondentčiny rodiče užívali fyzické násilí**

	Rodiče respondentky mezi sebou užívali násilí		
	Celkem %	Ano %	Ne %
1. Bez DN	75,1	64,0	76,3
2. Občasné, lehčí DN	20,3	28,0	19,4
3. Časté, nejzávažnější DN	4,7	8,0	4,3
N	1451	150	1301

Znění otázky: Když si vzpomenete na své dětství, stalo se někdy, že Vaši rodiče (příp. partner/ka vlastního rodiče) vůči sobě používali násilí? Máme na mysli jakýkoliv druh fyzického násilí, včetně útoků či výhrůzek.

Chí kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence: cc=0,089

Analýza prokázala a Tabulka 12 ukazuje, že jak v případě zkušeností s fyzickým, tak i v případě zkušeností s psychickým násilím ze strany rodičů, se významně zvyšuje riziko žen

zažívat domácí násilí, včetně intimního terorismu, i v dospělosti. U respondentky se objevuje dvakrát větší pravděpodobnost, že se stane obětí intimního terorismu, pokud zažívala fyzické násilí v dětství, oproti těm, které fyzickému násilí ze strany rodičů vystaveny nebyly a téměř dvojnásobná pravděpodobnost, že se stanou obětí intimního terorismu, jestliže zažívala v dětství a v dospívání násilí psychické.

Tabulka 12: Typ násilí podle toho, zda respondentka zažívala v dětství fyzické nebo psychické násilí ze strany rodičů

	Respondentka zažívala v dětství ze strany rodičů:					
	Fyzické násilí			Psychické násilí		
	Celkem %	Ano %	Ne %	Celkem %	Ano %	Ne %
1. Bez DN	75,2	58,0	77,2	75,1	62,6	77,4
2. Občasné, lehčí DN	20,1	33,1	18,5	20,2	29,6	18,5
3. Časté, nejzávažnější DN	4,7	8,9	4,2	4,7	7,8	4,2
N	1479	157	1322	1481	230	1251

Znění otázky: Když se znovu zamyslíte nad svým dětstvím, stalo se někdy, že některý z členů Vaší rodiny byl vůči Vám agresivní, či používal psychické násilí. Máme na mysli jakýkoliv druh fyzického násilí, včetně tvrdších fyzických trestů, či psychického násilí jako je ponižování, slovní agrese atd.

- Tvrdé fyzické tresty, napadání
- Ponižování, vyhrožování, urážky

Chí kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence fyzické násilí / psychické násilí: cc=0,137 / cc=0,124

6.3.3 Vznik intimního terorismu v souvislosti s charakteristikami partnerů

Stejně jako v případě analýzy charakteristik respondentek, se i zde práce zaměřuje nejen na základní sociodemografické a socioekonomické charakteristiky bývalého partnera, ale také na jeho osobnostní charakteristiky, jako je například konzumace alkoholu, užívání drog, či zda byl partner někdy agresivní na veřejnosti. Také v tomto případě budou zkoumány rovněž násilné zkušenosti z původní rodiny.

Je na místě upozornit, že vzhledem k celkově nízkému počtu případů vstupujících do analýz se u většiny z charakteristik bývalého partnera nepodařilo statisticky prokázat vztah s rizikem stát se obětí intimního terorismu. I přesto se v menší či větší míře potvrdily výsledky výzkumů zabývajících se problematikou domácího násilí.

Statisticky významný rozdíl se nepodařilo prokázat u věku partnera, respektive u toho, zda byl o 5 a více let starší než respondentka, u vzdělání partnera, u skutečnosti, zda byl či nebyl partner respondentky zaměstnaný, u frekvence konzumace alkoholu partnerem respondentky, ani u užívání drog partnerem. Kontingenční tabulky, u nichž nebyl prokázán statisticky významný rozdíl, jsou k nalezení v Příloze 5.

Signifikantní rozdíl byl ale prokázán u agresivního chování partnera i na veřejnosti. Tento faktor patří mezi ty nejsilnější ze všech sledovaných charakteristik. Jak se ukazuje v Tabulce 13, vyskytuje se u žen, jejichž partner byl agresivní na veřejných místech, jako jsou bary, restaurace či zaměstnání, dokonce více jak dvojnásobné riziko stát se obětí intimního terorismu (33,8 %) oproti ženám, jejichž partner agresivní na veřejnosti nebyl (15,5 %).

Tabulka 13: **Typ domácího násilí podle toho, zda byl bývalý partner agresivní i na veřejnosti**

	Agresivita na veřejnosti		
	Celkem %	Ano %	Ne %
1. Bez DN	28,6	16,9	37,1
2. Občasné, lehčí DN	48,2	49,3	47,4
3. Časté, nejzávažnější DN	23,2	33,8	15,5
N	168	71	97

Znění otázky: Byl váš bývalý manžel/partner/přítel někdy fyzicky agresivní vyjma okruh své rodiny – tzn. na veřejných místech jako jsou např. restaurace, bary, popř. na pracovišti?

Chí kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence: cc=0,256

Dalším významným korelátem viktimizace žen v partnerském vztahu je zkušenost s domácím násilím mezi rodiči partnera (viz Tabulka 14). Tento trend potvrzuje teorii sociálního učení, jež tvrdí, že si v rodině jedinec osvojuje vzorce chování, které pak uplatňuje po celý život. Pokud je tedy chlapec svědkem násilí proti matce ve své původní rodině, s velkou pravděpodobností se bude chovat násilně i vůči své partnerce.

Tabulka 14: Typ domácího násilí podle toho, zda vůči sobě rodiče bývalého partnera užívali fyzické násilí

	Rodiče bývalého partnera mezi sebou užívali násilí		
	Celkem %	Ano %	Ne %
1. Bez DN	26,1	12,2	33,8
2. Občasné, lehčí DN	43,5	48,8	40,5
3. Časté, nejzávažnější DN	30,4	39,0	25,7
N	115	41	74

Znění otázky: Zajímaly by nás také některé zkušenosti z dětství, které má Váš bývalý manžel/partner. Můžete, prosím, říci, podle toho, co je Vám známo, zda se mezi rodiči (včetně nevlastních) Vašeho bývalého partnera vyskytovalo fyzické násilí?

Chí kvadrát test: sig. < 0,05

Koeficient kontingence: cc=0,234

Ačkoliv se skutečnost, že partner zažíval fyzické násilí ze strany rodičů, neprokázala jako statisticky významná, je v Tabulce 15 vidět, že riziko, že bude muž v dospělosti pachatelem intimního terorismu, jestliže zažil fyzické násilí v dětství, je výrazně vyšší (33,3 %) vzhledem k mužům, kteří fyzické násilí v dětství nezažili (22,0 %). Tato tendence se ale v případě lehčího typu násilí nepotvrzuje.

Tabulka 15: Typ domácího násilí podle toho, zda bývalý partner zažíval v dětství ze strany rodičů fyzické násilí

	Bývalý partner zažíval v dětství ze strany rodičů fyzické násilí		
	Celkem %	Ano %	Ne %
1. Bez DN	28,4	20,5	31,2
2. Občasné, lehčí DN	46,6	46,2	46,8
3. Časté, nejzávažnější DN	25,0	33,3	22,0
N	148	39	109

Znění otázky: Podle toho, co víte, používal některý z rodičů vůči Vašemu bývalému partnerovi v době jeho dětství fyzické násilí? Máme na mysli jakýkoliv druh fyzického násilí, včetně tvrdších fyzických trestů, nepočítáme běžné tresty, jako je pohlavek, naplácání rukou apod.

Chí kvadrát test: sig. > 0,05

Koeficient kontingence: cc=0,132

6.3.4 Hlubší analýza za pomoci logistických regresních modelů

Cílem logistické regrese je prohloubit dosavadní zjištění a kvantifikovat sílu vlivu skupiny vysvětlujících proměnných na jednu proměnnou vysvětlovanou. Za pomoci logistické regresní analýzy bude otestováno, jak závisí vznik domácího násilí, a poté i přerod do jeho nejzávažnější podoby, na faktorech, jež byly v předešlých kapitolách rozebírány jednotlivě s využitím kontingenčních tabulek. Do analýzy tak byly zařazeny sociodemografické faktory, obecné charakteristiky domácnosti respondentky, osobnostní charakteristiky respondentky i jejího partnera, charakter jejich původní rodiny a na násilné zkušenosti, které si přinášejí z dětství. Vzhledem k podobě závislých proměnných byla zvolena metoda binární logistické regrese. Více k logistické regresi např. Řeháková (2000) či Hendl (2008).

Nejprve zkoumá regresní model vliv jednotlivých faktorů na šance stát se obětí domácího násilí ze strany partnera. Závislá proměnná vypadá v tomto případě takto: *respondentka v bývalém vztahu zažila (1) x nezažila v nějaké podobě domácí násilí (0)*. Tato proměnná byla vytvořena z proměnné nedefinované výše v diplomové práci, jen nyní nabývá dvou kategorií: *bez domácího násilí a s domácím násilím* (spojující kategorie *občasné, lehčí DN a časté, nejzávažnější DN*). Do prvního modelu vstupují jako nezávislé proměnné charakteristiky respondentky a obecné charakteristiky její domácnosti.

Nezávislé proměnné vstupující do logistických regresních modelů za respondentku:

- Věk: 18-34 x 35-39 x 40-49 x 50+
- Vzdělání: základní/nížší než základní x střední bez maturity x střední s maturitou x vysoká škola/vyšší odborná škola
- Socioekonomické postavení:
  - respondentka je x není zaměstnaná
  - respondentka je x není v domácnosti / na rodičovské dovolené
- Frekvence konzumace alkoholu: nikdy / výjimečně x několikrát do roka x několikrát do měsíce x jednou až dvakrát do týdne
- Žila s oběma biologickými rodiči: ano x ne
- Zažila rozvod rodičů: ano x ne
- Zažila násilí mezi rodiči: ano x ne
- Zažila fyzické násilí ze strany rodičů: ano x ne
- Zažila psychické násilí ze strany rodičů: ano x ne

Obecné charakteristiky domácnosti respondentky:

- Čistý měsíční příjem domácnosti: do 14 000 Kč x 14 001 – 20 000 Kč x 20 001 – 35 000 Kč x více než 35 000 Kč
- Subjektivní názor na současný příjem domácnosti: příjem nám umožňuje pohodový a bezstarostný život x s příjmem celkem vycházíme x vyjít s příjmem je obtížné x je velmi těžké vyjít se současným příjmem
- Subjektivní zařazení do společenské vrstvy: dolní vrstva x nižší střední vrstva x střední vrstva x vyšší střední vrstva
- Velikost místa bydliště: méně než 2 000 obyvatel x 2 000 – 9 999 obyvatel x 10 000 – 49 999 obyvatel x 50 000 – 100 000 obyvatel x nad 100 000 obyvatel

Takto sestavený regresní model, alespoň podle dostupných statistik odpovídá datům dobře. χ^2 modelu dosahuje významnosti 0,000, takže lze zamítnout nulovou hypotézu o rovnosti regresních koeficientů, což znamená, že informace o hodnotách vysvětlujících proměnných umožňují lepší predikci proměnné vysvětlované, nežli by tomu bylo bez této informace, z čehož plyne, že model vysvětluje alespoň nějakou část závislé proměnné. Z klasifikační tabulky je patrné, že celkově bylo do správné kategorie zařazeno 74 % případů. R^2 Nagelkarke dosahuje hodnoty 0,106. V testu dobré shody Hosmera a Lemeshowa, jenž může být použit, protože žádná z očekávaných četností není menší než jedna ani pět, se ukazuje hodnota χ^2 rovna 2,518, což při osmi stupních volnosti dosahuje hladiny významnosti 0,961. Na základě tohoto zjištění se nezamítá nulová hypotéza, že mezi pozorovanými a modelem predikovanými hodnotami není rozdíl (všechny výstupy regresního modelu jsou k nalezení v Příloze 6).

Model je tedy přijatelný, ačkoli jak ukazuje Tabulka 16, ne všechny proměnné vstupující do modelu jsou signifikantní na hladině alfa = 5 %. Jako statisticky významné, a tedy i mající vliv na vysvětlení závislé proměnné, se ukazují být úplnost respondentčiny původní rodiny (tzn. zda respondentka žila s oběma biologickými rodiči), psychické násilí, jež respondentka zažívala v dětství ze strany rodičů, nezaměstnanost respondentky, čistý měsíční příjem domácnosti respondentky, velikost místa bydliště respondentky a frekvence konzumace alkoholu u respondentky (jednoznačně signifikantní proměnné jsou v Tabulce 16 vyznačeny šedým podbarvením).

Ze statisticky významných faktorů lze zapsat regresní rovnici pomocí logitu jako:
$$\text{Logit (Y)} = -0,269 - 0,552 \cdot \text{UR} + 0,570 \cdot \text{PN} + 0,634 \cdot \text{NZ} - 0,197 \cdot \text{CMP} + 0,114 \cdot \text{VMB} - 0,917 \cdot \text{ALK}(1) - 0,590 \cdot \text{ALK}(2) - 0,494 \cdot \text{ALK}(3)$$

Regresní rovnice pro šance pak vypadá takto:

$$\text{Šance (Y)} = 0,764 * 0,576^{\text{UR}} * 1,768^{\text{PN}} * 1,885^{\text{NZ}} * 0,822^{\text{CMP}} * 1,121^{\text{VMB}} * 0,400^{\text{ALK}(1)} * 0,555^{\text{ALK}(2)} * 0,610^{\text{ALK}(3)}$$

Z rovnice vyplývá, že při statistické kontrole ostatních proměnných je u žen, jež žily v úplné rodině, šance stát se obětí domácího násilí 0,576krát nižší, než u žen, které s oběma biologickými rodiči nevyrůstaly. Ženy, které zažívaly psychické násilí ze strany rodičů, mají za předpokladu, že hodnoty ostatních nezávislých proměnných se nezmění 1,768krát vyšší šanci, že se stanou obětí domácího násilí, nežli ženy, které s psychickým násilím z původní rodiny zkušenosti nemají. Jestliže se čistý měsíční příjem zvýší o jednotku, tak se za statistické kontroly ostatních proměnných šance ženy stát se obětí domácího násilí sníží 0,822krát. Při statistické kontrole ostatních nezávislých proměnných se zvýší šance ženy stát se obětí domácího násilí 1,121krát, pokud se velikost jejího místa bydliště zvýší o jednotku. Oproti ženám, které holdují alkoholu jednou až dvakrát do týdne, se šance stát se obětí domácího násilí žen, které alkohol nepijí nikdy, snižuje o násobek 0,400, za předpokladu, že hodnoty ostatních nezávislých proměnných se nezmění. Obdobně je tomu i u žen, jež se napijí několikrát do roka i u těch, které pijí alkohol několikrát do měsíce. Z hodnot koeficientů u frekvence konzumace alkoholu lze vypočítat, že se snižující se frekvencí konzumace alkoholu se vůči skupině žen, které alkohol pijí jednou až dvakrát do týdne, snižuje i šance ženy stát se obětí domácího násilí.

Tabulka 16: Šance, že se žena stane obětí domácího násilí ze strany partnera (charakteristiky respondentky a její domácnosti)

	B	Sig.	Exp(B)
úplná rodina_UR	-0,552	0,022	0,576
rozvod rodičů_RR	0,078	0,730	1,081
násilí mezi rodiči_NMR	-0,248	0,414	0,780
fyzické násilí od rodičů_FN	0,274	0,321	1,315
psychické násilí od rodičů_PN	0,570	0,020	1,768
nezaměstnaná_NZ	0,634	0,039	1,885
v domácnosti_VD	-0,029	0,923	0,972
čistý měsíční příjem domácnosti_CMP	-0,197	0,032	0,822
názor na příjem_NNP_velmi těžko vyjde		0,504	
nnp(1)_pohodově	-0,373	0,432	0,689
nnp(2)_vychází	-0,142	0,700	0,867
nnp(3)_obtížně	0,098	0,778	1,103
sociální vrstva_SV_vyšší střední		0,750	
sv(1)_dolní	0,391	0,482	1,478
sv(2)_nižší střední	0,349	0,443	1,417
sv(3)_střední	0,173	0,688	1,189
velikost místa bydliště_VMB	0,114	0,030	1,121
věk_V	-0,004	0,952	0,996
vzdělání_VZ_vysoká škola / vyšší odborná škola		0,338	
vz(1)_základní	-0,068	0,868	0,935
vz(2)_sš bez maturity	0,385	0,170	1,470
vz(3)_sš s maturitou	0,314	0,234	1,369
alkohol_ALK_jednou až dvakrát do týdne		0,033	
alk(1)_nikdy	-0,917	0,011	0,400
alk(2)_několikrát do roka	-0,590	0,103	0,555
alk(3)_několikrát do měsíce	-0,494	0,188	0,610
konstanta	-0,269	0,580	0,764

Stejná nezávislá proměnná, tedy *respondentka v bývalém vztahu zažila (1) x nezažila v nějaké podobě domácí násilí (0)*, je analyzována i v druhém logistickém regresním modelu. Do něj však jako nezávislé proměnné vstupují charakteristiky bývalých partnerů respondentek.

Nezávislé proměnné vstupující do logistických regresních modelů za bývalého partnera respondentky:

- Věk – starší o 5 a více let: ano x ne
- Vzdělání: základní/nížší než základní x střední bez maturity x střední s maturitou x vysoká škola/vyšší odborná škola
- Socioekonomické postavení: bývalý partner je x není zaměstnaný
- Frekvence konzumace alkoholu: nikdy / výjimečně x několikrát do roka x několikrát do měsíce x jednou až dvakrát do týdne x každý den či téměř každý den
- Užívání drog: ano x ne
- Agresivita na veřejnosti: ano x ne
- Zažil fyzické násilí mezi rodiči: ano x ne
- Zažil fyzické násilí ze strany rodičů: ano x ne

Vytvořený model odpovídá datům relativně dobře. χ^2 modelu je 27,330 a při třinácti stupních volnosti pak dosahuje hodnoty významnosti 0,011. Z tohoto důvodu je možné zamítnout nulovou hypotézu o rovnosti regresních koeficientů. Informace o hodnotách nezávislých proměnných tedy umožňují lepší predikci závislé proměnné, nežli by tomu bylo bez této informace. Klasifikační tabulka dokazuje, že do kategorie žen, které nezažily domácí násilí, bylo správně zařazeno 58 % případů, do kategorie žen, které domácí násilí zažily, byly respondentky správně zařazeny dokonce v 83 % případů a celkově tak bylo správně zařazeno 75 % případů. Hodnota R^2 Nagelkerke je 0,391, což naznačuje, že je model středně silný. Na základě testu dobré shody Hosmera a Lemeshowa, kdy χ^2 nabývá hodnoty 5,154 a při osmi stupních volnosti dosahuje hladiny významnosti 0,741, se nezamítá nulová hypotéza, že mezi pozorovanými a modelem predikovanými hodnotami není rozdíl (všechny výstupy z tohoto regresního modelu jsou k nalezení v Příloze 7).

Model je přijatelný, i když ani v tomto případě nejsou všechny proměnné vstupující do modelu signifikantní na hladině alfa = 5 %. Jak je vidět v Tabulce 17, jednoznačně statisticky

významné proměnné, které mají vliv na to, zda se muž, jenž jimi disponuje, stane pachatelem domácího násilí, jsou jeho zaměstnanost respektive nezaměstnanost a agresivní chování na veřejnosti. Na hranici statistické významnosti je pak užívání drog (statisticky významné proměnné i proměnná na hranici statistické významnosti jsou v Tabulce 17 podbarveny).

Regresní rovnice pro logit sestavená ze statisticky významných faktorů vypadá takto:

$$\text{Logit (Y)} = - 2,685 + 1,971*AG + 3,224*ZA$$

Regresní rovnice pro šance potom takto:

$$\text{Šance (Y)} = 0,68*7,180^{AG}*25,121^{ZA}$$

Ukázalo se, že šance ženy stát se obětí domácího násilí je za předpokladu, že se hodnoty ostatních nezávislých proměnných nezmění 7,180krát vyšší, byl-li její partner již v minulosti agresivní na veřejnosti. Šance ženy stát se obětí domácího násilí je pak při statistické kontrole ostatních nezávislých proměnných dokonce 25,121krát vyšší v případě, že je její partner nezaměstnaný, oproti ženám, jejichž partneři zaměstnaní mají. Hodnoty koeficientů vypovídají o tom, že se jedná o relativně silné prediktory vzniku násilí v partnerském vztahu. Analýza dále naznačuje, že i drogová závislost partnera se dá považovat za jeden z rizikových faktorů vzniku domácího násilí.

Tabulka 17: Šance, že se žena stane obětí domácího násilí ze strany partnera (charakteristiky bývalého partnera)

	B	Sig.	Exp(B)
vzdělání_VZ_vysoká škola / vyšší odborná škola		0,763	
vz(1)_základní	0,457	0,812	1,579
vz(2)_sš bez maturity	-0,8777	0,508	0,416
vz(3)_sš s maturitou	-0,6294	0,633	0,533
alkohol_ALK_(téměř) každý den		0,887	
alk(1)_nikdy	23,276	0,999	1,3E+10
alk(2)_několikrát do roka	0,002	0,999	1,002
alk(3)_několikrát do měsíce	0,064	0,949	1,066
alk(4)_jednou až dvakrát do týdne	0,805	0,460	2,236
drogy_DR	1,460	0,167	4,308
agresivita na veřejnosti_AG	1,971	0,014	7,180
násilí mezi rodiči_NMR	,385	0,746	1,469
fyzické násilí od rodičů_FN	1,113	0,397	3,044
zaměstnaný_ZA	3,224	0,004	25,121
věk_V	-0,120	0,883	0,887
konstanta	-2,685	0,183	0,068

Třetí model logistické regrese se zabývá posunem od lehčího typu domácího násilí k tomu nejzávažnějšímu. Snaží se odhalit faktory zvyšující šance ženy stát se obětí přímo intimního terorismu. Jako závislá proměnná je v tomto případě použita proměnná se dvěma kategoriemi: *respondentka zažila ze strany bývalého partnera lehčí domácí násilí (0)* x *respondentka zažívala ze strany bývalého partnera intimní terorismus (1)*. Závislá proměnná byla také vytvořena z původní proměnné a její kategorie odpovídají kategoriím *občasné, lehčí DN* a *časté, nejzávažnější DN*. S respondentkami, jež uvedli, že s domácím násilím nemají žádné zkušenosti, se v tomto modelu npracuje. Nezávislé proměnné vstupující do modelu jsou stejné jako pro model první, tzn. obecné charakteristiky respondentčiny domácnosti i jí samotné.

Z dostupných statistik vyplývá, že tento model logistické regrese datům příliš neodpovídá. χ^2 modelu dosahuje hodnoty významnosti 0,102, z čehož plyne, že nelze zamítnout nulovou hypotézu o rovnosti regresních koeficientů. Avšak v klasifikační tabulce je vidět, že 84 % případů bylo zařazeno do správné kategorie, R^2 Nagelkerke nabývá hodnoty

0,186 a podle testu dobré shody Hosmera a Lemeshowa, ve kterém dosahuje χ^2 hodnoty 8,484 a při osmi stupních volnosti se pak dostává na hladinu významnosti 0,388, se nezamítá nulová hypotéza, že mezi pozorovanými a modelem predikovanými hodnotami není rozdíl (výstupní tabulky tohoto regresního modelu jsou k nalezení v Příloze 8).

Jednoznačně statisticky významné proměnné v tomto modelu jsou jen velikost místa bydliště respondentky a skutečnost, zdali je respondentka v domácnosti či na rodičovské dovolené. Na hranici statistické významnosti je pak respondentčino vzdělání a její subjektivní názor na současný příjem domácnosti, což ukazuje Tabulka 18. I v tomto případě jsou proměnné signifikantní a na hranici signifikance podbarveny.

Regresní rovnice pro logit vypadá následovně:

$$\text{Logit (Y)} = - 1,699 + 1,303 \cdot \text{VD} + 0,356 \cdot \text{VMB}$$

A rovnice pro šance:

$$\text{Šance (Y)} = 0,183 \cdot 3,680^{\text{VD}} \cdot 1,428^{\text{VMB}}$$

Lze se tedy domnívat, že šance na přesun z lehčího typu domácího násilí k intimnímu terorismu je u žen v domácnosti nebo na rodičovské dovolené při statistické kontrole ostatních nezávislých proměnných 3,680krát vyšší než u žen v jiném socioekonomickém postavení. Jestliže se velikost místa bydliště zvýší o jednotku a hodnoty ostatních nezávislých proměnných se nezmění, zvýší se šance ženy stát se obětí intimního terorismu 1,428krát.

Proměnné na hranici signifikance ukazují, že s lepší finanční situací respondentky se snižuje riziko, že se stane obětí intimního terorismu, a že intimním terorismem nejohroženější vzdělanostní kategorií jsou ženy se základním nebo nedokončeným základním vzděláním a druhou nejohroženější kategorií pak tvoří ženy vysokoškolačky.

Tabulka 18: Šance, že se žena stane obětí intimního terorismu ze strany partnera (charakteristiky respondentky a její domácnosti)

	B	Sig.	Exp(B)
úplná rodina_UR	0,118	0,835	1,126
rozvod rodičů_RR	-0,530	0,338	0,588
násilí mezi rodiči_NMR	-0,150	0,803	0,860
fyzické násilí od rodičů_FN	0,325	0,556	1,384
psychické násilí od rodičů_PN	0,603	0,233	1,827
nezaměstnaná_NZ	0,344	0,558	1,411
v domácnosti_VD	1,303	0,045	3,680
čistý měsíční příjem domácnosti_CMP	0,095	0,662	1,099
názor na příjem_NNP_ velmi těžko vyjde		0,184	
nnp(1)_pohodově	-1,668	0,112	0,189
nnp(2)_vychází	-1,412	0,062	0,244
nnp(3)_obtížně	-0,513	0,424	0,599
sociální vrstva_SV_ vyšší střední		0,619	
sv(1)_dolní	-0,618	0,620	0,539
sv(2)_nižší střední	-1,028	0,335	0,358
sv(3)_střední	-0,474	0,618	0,622
velikost místa bydliště_VMB	0,356	0,006	1,428
věk_V	0,175	0,341	1,191
vzdělání_VZ_ vysoká škola / vyšší odborná škola		0,130	
vz(1)_základní	1,303	0,162	3,681
vz(2)_sš bez maturity	-0,327	0,655	0,721
vz(3)_sš s maturitou	-0,023	0,973	0,977
alkohol_ALK_ jednou až dvakrát do týdne		0,595	
alk(1)_nikdy	-0,186	0,803	0,830
alk(2)_několikrát do roka	-0,687	0,369	0,503
alk(3)_několikrát do měsíce	-0,123	0,875	0,884
konstanta	-1,699	0,325	0,183

Do posledního modelu logistické regrese vstupuje stejná vysvětlovaná proměnná jako v předchozí analýze, a to: *respondentka zažila ze strany bývalého partnera lehčí domácí násilí (0)* x *respondentka zažívala ze strany bývalého partnera intimní terorismus (1)* a jako vysvětlující pak proměnné charakteristik bývalého partnera z druhého modelu.

Z dostupných statistik je zřejmé, že tento model je pro nalezení rizikových faktorů spojených s intimním terorismem vhodnější než model předchozí, neboť lépe odpovídá datům. χ^2 modelu dosahuje hodnoty významnosti 0,012, tudíž lze zamítnout nulovou hypotézu o rovnosti regresních koeficientů. Je zřejmé, že model vysvětluje alespoň nějakou část závislé proměnné. V klasifikační tabulce je ukázáno, že 88 % případů bylo správně zařazeno do kategorie žen, jež zažily lehčí domácí násilí, 68 % bylo správně přiřazeno do kategorie žen, které byly vystaveny intimnímu terorismu a celkově tak bylo správně rozřazeno 79 % případů. Hodnota R^2 Nagelkerke je u tohoto modelu 0,501. Test dobré shody Hosmera a Lemeshowa, kdy χ^2 je 7,461 a při sedmi stupních volnosti pak dosáhne hladiny významnosti 0,382, dovoluje nezamítnout nulovou hypotézu, že mezi pozorovanými a modelem predikovanými hodnotami není rozdíl (všechny výstupy z regresního modelu jsou k nalezení v Příloze 9).

Ačkoliv je model dle statistik přijatelný a pro určení šancí stát se obětí intimního terorismu vhodnější než třetí model, je počet případů vstupujících do analýzy celkově nízký a proto ho stejně jako model předchozí nelze brát jako dokonale vypovídající o dané problematice. I přesto bude model interpretovaný. Ani v tomto případě nejsou všechny proměnné vstupující do modelu signifikantní na hladině alfa = 5 %. V Tabulce 19 je možné vidět, že jednoznačně statisticky významné proměnné mající ze strany partnera vliv na posun od lehčího typu domácího násilí k intimnímu terorismu jsou partnerovo vzdělání, užívání drog partnerem a jeho agresivní chování na veřejnosti (tyto proměnné jsou v Tabulce 19 zvýrazněny podbarvením).

Lze zapsat regresní rovnici pro logit:

$$\text{Logit (Y)} = - 2,224 - 0,0233 \cdot \text{VZ}(1) - 4,7017 \cdot \text{VZ}(2) - 2,0743 \cdot \text{VZ}(3) - 2,6825 \cdot \text{DR} + 1,832 \cdot \text{AG}$$

A regresní rovnici pro šance:

$$\text{Šance (Y)} = 9,248 \cdot 0,997^{\text{VZ}(1)} \cdot 0,017^{\text{VZ}(2)} \cdot 0,126^{\text{VZ}(3)} \cdot 0,068^{\text{DR}} \cdot 6,244^{\text{AG}}$$

Z analýzy vyplývá, že nejvyšší šanci stát se obětí intimního terorismu mají ženy, jejichž partneři jsou vysokoškolsky vzdělaní. Ženy, které mají za partnera např. muže se základním vzděláním nebo nedokončeným základním vzděláním tak mají oproti ženám vysokoškoláků za statistické kontroly ostatních proměnných 0,977krát nižší šanci stát se obětí intimního terorismu. To může být zapříčiněno samotnou povahou intimního terorismu, který je veden motivací kontrolovat a ovládat život partnera. Útoky jsou mnohdy rafinovanější, než je tomu u „obyčejného“ domácího násilí. Jde spíše než o násilí spáchané ve stavu emocionálního rozrušení o promyšlený komplex jednání vůči druhé osobě. Dále se ukazuje, že šance ženy stát se obětí intimního terorismu je za předpokladu, že se hodnoty ostatních nezávislých proměnných nezmění 0,068krát nižší, pokud její partner užívá drogy, což jen podporuje předchozí tvrzení. Nakonec se i zde jako rizikový faktor potvrzuje agresivní chování partnera na veřejnosti. V případě, že byl partner agresivní na veřejnosti, roste šance ženy stát se obětí intimního terorismu při statistické kontrole ostatních proměnných 6,244krát, oproti ženám, jejichž partner na veřejnosti agresivní nebyl.

Tabulka 19: **Šance, že se žena stane obětí intimního terorismu ze strany partnera (charakteristiky bývalého partnera)**

	B	Sig.	Exp(B)
vzdělání_VZ_vysoká škola / vyšší odborná škola		0,029	
vz(1)_základní	-0,0233	0,992	0,977
vz(2)_sš bez maturity	-4,0717	0,012	0,017
vz(3)_sš s maturitou	-2,0743	0,147	0,126
alkohol_ALK_(téměř) každý den		0,335	
alk(1)_nikdy	24,690	0,999	5,3E+10
alk(2)_několikrát do roka	-0,8091	0,620	0,445
alk(3)_několikrát do měsíce	1,740	0,194	5,698
alk(4)_jednou až dvakrát do týdne	1,140	0,422	3,127
drogy_DR	-2,6825	0,040	0,068
agresivita na veřejnosti_AG	1,832	0,047	6,244
násilí mezi rodiči_NMR	-0,8285	0,517	0,437
fyzické násilí od rodičů_FN	0,726	0,583	2,067
zaměstnaný_ZA	-1,5038	0,422	0,222
věk_V	0,250	0,810	1,284
konstanta	2,224	0,432	9,248

6.4 Shrnutí výsledků analýzy datového souboru

Pro analýzu datového souboru bylo klíčové nalezení skupiny žen, jež je vystavena opakovaným násilným útokům ze strany partnera, které nabírají na frekvenci i intenzitě. Toho bylo docíleno vytvořením nové proměnné se třemi kategoriemi: *bez DN*, kterou představují ženy bez zkušeností s opakujícími se násilnými incidenty ze strany partnera či manžela, *občasné, lehčí DN*, pro ženy, které zažily sem tam nějakou podobu násilného chování, ale charakter útoků ještě nevykazuje specifické znaky intimního terorismu a *časté, nejzávažnější DN*, tvořenou ženami vystavenými intimnímu terorismu.

Byla tak potvrzena hypotéza *H1: Empirickým výzkumem je možné zachytit intimní terorismus, kterému jsou ženy vystaveny*, neboť se podařilo nalézt skupinu žen, jež ze strany svého partnera či manžela zažívá často opakované násilné útoky v kombinaci různých podob a forem násilí.

Na nově vytvořené proměnné byla provedena analýza korelátů viktimizace žen. Ta potvrdila, že mezi rizikové faktory pro vznik intimního terorismu v partnerském vztahu patří nejen charakteristiky samotných respondentek, ale i jejich partnerů a domácností. K významným korelátům intimního terorismu patří bezesporu socioekonomický status ženy a její finanční situace, včetně subjektivního názoru na příjem domácnosti. K nejvýznamnějším rizikovým faktorům patří také zkušenosti z původní rodiny, ať již respondentky či jejího partnera. Potvrdila se tak zjištění mnohých předchozích sociologických výzkumů zabývajících se problematikou domácího násilí, že násilné vzorce chování naučené v dětství, významně souvisejí s rizikem stát se obětí či pachatelem intimního terorismu v dospělosti.

Regresní modely poté kvantifikovaly sílu vztahu jednotlivých faktorů, analyzovaných v předchozích kapitolách za pomoci kontingenčních tabulek, nejprve na vznik domácího násilí obecně a poté na posun od lehčího typu domácího násilí k typu nejzávažnějšímu, to znamená k intimnímu terorismu. Binární logistická regrese odhalila, že šance stát se obětí domácího násilí se relativně nejvíce zvyšuje v případě, že je žena nezaměstnaná a zejména pak, pokud v dětství (tzn. do svých 16 let) zažívala psychické násilí ze strany rodičů. Jako signifikantní se ukázala být i velikost místa bydliště, kdy se zvyšujícím se počtem obyvatel roste i riziko stát se obětí domácího násilí, rovněž tak čistý měsíční příjem domácnosti, kdy se riziko stát se obětí domácího násilí zvyšuje se snižujícím se příjmem domácnosti, jakož i frekvence konzumace alkoholu respondentkou, kdy čím častěji žena vypije uvedené množství alkoholu, tím vyšší se u ní objevuje riziko stát se obětí domácího násilí a dále i skutečnost, že žena vyrůstala v neúplné rodině.

Z charakteristik partnera se jako nejsilnějšími a jedinými statisticky významnými faktory zvyšujícími riziko ženy stát se obětí domácího násilí prokázaly být jeho nezaměstnanost a agresivní chování na veřejných místech, jako jsou restaurace, bary či pracoviště. Neprospěla tak hypotéza *H2: Faktory zvyšující šanci ženy stát se obětí domácího násilí jsou rovnoměrně rozloženy mezi charakteristiky její a jejího partnera.*, neboť více statisticky významných rizikových faktorů se objevilo na straně respondentky. Nicméně faktory na straně partnera se ukázaly být silnějšími.

Regresní model analyzující rizika přechodu od lehčího typu domácího násilí k tomu nejzávažnějšímu na straně respondentky se dostupnými statistikami ukázal jako ne příliš vhodný a výstupy z něj nelze považovat za dostatečně vypovídající. Obdobně je tomu i u modelu analyzujícímu charakteristiky partnera, který se dostupnými statistikami sice prokázal jako přijatelný, ale počet do něj vstupujících případů byl celkově nízký. Logistickou regresí se tedy nepodařilo prokázat hypotézu *H3: Existují prediktory posunu od lehčího typu domácího násilí k tomu nejzávažnějšímu.* Avšak protože se model analyzující rizika na straně partnera prokázal jako přijatelný, lze vyvodit závěr, že na přerod lehčího typu domácího násilí k intimnímu terorismu mají významně větší vliv charakteristiky partnera.

7 Závěr

Domácí násilí je celospolečenským problémem, který přitahuje pozornost jak odborné, tak i laické veřejnosti. Jedná se o velice složitý a komplexní jev, který díky kombinaci forem násilí fyzického, psychického, sexuálního a ekonomického může nabývat nespočet podob.

Na základě frekvence, krutosti, účelu a následků násilných útoků se pak rozlišují čtyři typy domácího násilí, a to *obyčejné párové násilí*, *vzájemné násilné ovládnutí*, *násilný odpor* a *intimní terorismus*. Intimní terorismus je nejzávažnějším typem domácího násilí. Často bývá označován za „prototyp“ či za to „pravé“ domácí násilí. Charakteristický je opakovanými násilnými útoky se stupňující se frekvencí i intenzitou, trvalou a neměnnou diferenciací role násilné a ohrožené osoby a neveřejností. Klíčovým znakem intimního terorismu je pak jeho dynamika a průběh, který je popisován jako cyklus domácího násilí.

V otázce jaké rizikové faktory vedou ke vzniku a rozvoji domácího násilí panují značné neshody a nabízejí se různé úhly pohledu, jak danou problematiku uchopit. Mezi nejčastěji citované teorie vysvětlující násilí v rodině patří teorie sociálního učení, situační teorie, teorie zdrojů, teorie sociální směny, sociobiologická teorie nebo feministické teorie.

Cílem této diplomové práce bylo odhalit v datovém souboru skupinu žen vystavovanou intimnímu terorismu a poté za pomoci chí kvadrát statistiky nalézt rizikové faktory související s jeho vznikem, a to jak mezi charakteristikami respondentek samotných, tak i jejich partnerů a domácností. Analýza za pomoci kontingenčních tabulek potvrdila souvislost mezi socioekonomickým statusem respondentek, jejich finanční situací, včetně subjektivního hodnocení finanční situace a vznikem intimního terorismu. Jako další rizikové faktory se ukázaly být zkušenosti s násilím získané v dětství v původní rodině respondentek i jejich partnerů. Potvrdil se tak silný vliv mezigeneračního přenosu násilných vzorců chování jako významného faktoru pro vznik nejen domácího násilí obecně, ale i intimního terorismu.

V další části se práce pokusila za využití binární logistické regrese kvantifikovat vliv jednotlivých faktorů na vznik domácího násilí i na posun od lehčího typu domácího násilí k typu nejzávažnějšímu. Jako klíčové charakteristiky pro rozvoj viktimizačních rizik domácího násilí identifikovala binární logistická regresní analýza úplnost, respektive neúplnost původní respondentčiny rodiny, skutečnost, že žena v dětství zažívala psychické násilí ze strany rodičů, vyšší frekvenci konzumace alkoholu respondentkou, čistý měsíční příjem domácnosti, velikost místa bydliště, nezaměstnanost, ať již respondentčinu nebo jejího

partnera a agresivní chování partnera na veřejných místech, jako jsou bary, restaurace či zaměstnání.

Při snaze odhalit rizikové faktory, které by bylo možné označit za prediktory přechodu od lehčího typu domácího násilí k tomu nejzávažnějšímu se zjistilo, že ačkoliv je empirický výzkum schopný odhalit intimní terorismus v partnerských vztazích a bylo také dokázáno, že jednoduchou analýzou pomocí chi kvadrát statistiky lze prokázat souvislost mezi charakteristikami respondentek, jejich partnerů i jejich domácností a mezi intimním terorismem, pro analýzu složitějšími matematickými postupy vhodným nástrojem není.

Domácí násilí se tak jeví jako kontinuum, kdy klíčovým a empirickým výzkumem postižitelný je přechod od nenásilí k násilí. Poté už další vývoj závisí na individuálních či situačních aspektech, které ovšem nelze zobecnit. Odhadnout tak potenciální oběti nejzávažnějšího typu domácího násilí není prakticky možné.

8 Seznam použité literatury:

- Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. New York: General Learning Press.
- Buriánek, J., & Pikálková, S. (2013). *Intimate Violence: a Czech Contribution on International Violence Against Women Survey*. Prague: Karolinum.
- Buriánek, J. & Podaná, Z. (2006). Úvod: Domácí násilí jako společenský problém a výzkumné téma. In J. Buriánek, J. Kovařík, P. Zimmelová, & R. Švestková (Eds.), *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech* (s. 11-37). Praha: Triton.
- Čírtková, L. (2002). Domácí násilí ve faktech a teoriích. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, (3)1, 1-3. Dostupné z http://www.genderonline.cz/uploads/80d0b4059231e64b36671633f0fbf8376f1efe9e_rocnik03-1-2002.pdf
- Čírtková, L. (2008). *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada.
- Daly, M. & Wilson, M. (1980). Discriminative Parental Solicitude: A Biological Perspective. *Journal of Marriage and the Family*, (42)2, 277-288.
- Gelles, R. J. (1980). Violence in the Family: A Review of Research in the Seventies. *Journal of Marriage and the Family*, 42(4), 873-885.
- Gelles, R. J. (2000). Family Violence. In M. H. Tonry, *The Handbook of Crime and Punishment* (s. 178-206). Oxford: Oxford University Press.
- Gelles, R. J., & Straus, M. A. (1988). *Intimate Violence*. New York: Simon and Schuster.
- Gjuričová, Š., Kocourková, J., & Koutek, J. (2000). *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad.
- Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. (2., aktualiz. vyd.). Praha: Portál.
- Chalk, R. A., & King, P. A. (1998). *Violence in Families: Assessing Prevention and Treatment Programs*. Washington, D.C.: National Academy Press.
- Johnson, M. P. (2006). Conflict and Control. Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence. *Violence Against Women*, 12(11), 1003-1018. Dostupné z <http://www.personal.psu.edu/mpj/2006%20VAW.pdf>
- Johnson, M. P., & Ferraro, K. J. (2000). Research on Domestic Violence in the 1990s: Making Distinctions. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 948-963.
- Johnson, H., Ollus, N., & Nevala, S. (2008). *Violence Against Women: An International Perspective*. New York: Springer.

- Kotková, M. (2014). *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea.
- Linková, M. (2004). Domácí násilí: genderová perspektiva. In S. Pikálková (Ed.), *Mezinárodní výzkum násilí na ženách - Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině* (s. 24-33). Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Macková, K. (2009). Definiční vymezení fenoménu domácího násilí. In Z. Bednářová, *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám* (s. 6-12). Praha: Acorus.
- Pikálková, S. (Ed.). (2004). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách - Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková S. (2014). Violence Against Women in Intimate Partnerships: First Findings of Follow-up Research to IVAWS 2003. In J. Buriánek, *Studies on kriminology* (s. 85-100). Praha: Karolinum.
- Pikálková, S., (2015). Úvod: Východiska výzkumu partnerského násilí. In S. Pikálková, Z. Podaná, & J. Buriánek, *Ženy jako oběti partnerského násilí: sociologická perspektiva*. (s. 11-28). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Pikálková, S., Podaná, Z., & Buriánek, J. (2015). *Ženy jako oběti partnerského násilí: sociologická perspektiva*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Řeháková, B. (2000). Nebojte se logistické regrese/Introducing Logistic Regression. *Sociologický Časopis*, 36(4), 475-492.
- Sčítání lidu, domů a bytů 2011*. Český statistický úřad, Praha.
- Smuts, B. (1992). Male Aggression Against Women. *Human Nature*, 3(1), 1-44.
- Straus, M. A., & Donnelly, D. A. (1994). *Beating the Devil out of Them: Corporal Punishment in American Families and Its Effects on Children*. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers.
- Straus, M. A., Gelles, R. J., & Steinmetz, S. K. (1980). *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*. New York: Anchor Books.
- Ševčík, D., & Špatenková, N. (2011). *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál.
- Voňková, J., & Spoustová, I. (2008). *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2. přepracované vyd.* Praha: proFem.
- Walker, L. E. (2009). *The Battered Woman Syndrome (3rd ed.)*. New York, NY: Springer Pub. Co.

9 Seznam obrázků:

Obrázek 1 Kolo moci a kontroly (Linková, 2004).....	16
Obrázek 2 Základní model přístupů k násilí v partnerském vztahu (jako základ pro analýzy) (Buriánek & Pikálková, 2013)	25